

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων

βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού

εκπαιδευτικού υλικού με βάση το

ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από

το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ευριπίδης Γαραντούδης, *επίκουρος
Καθηγητής του Πανεπιστημίου
Αθηνών*

Σοφία Χατζηδημητρίου,
Σχολική Σύμβουλος

Θεοδώρα Μέντη, *Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Δημήτριος Σουλιώτης,
*Αναπληρωτής Καθηγητής του
Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας*
Βασίλειος Τσιλιμίγκρας, *Σχολικός
Σύμβουλος*

Γεώργιος Ελευθερόπουλος,
*Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ελένη Κεχαγιόγλου, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χρυσούλα Βέικου, Σύμβουλος του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Ηλίας Γιούρης, Φιλολόγος
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Αλέκος Φασιανός, Ζωγράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Ευριπίδης Γαραντούδης
Σοφία Χατζηδημητρίου
Θεοδώρα Μέντη**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ • ΠΟΛΗ – ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Αγήνωρ Αστεριάδης, Μαρούσι

Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται έξι κείμενα με θέμα τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση. Τα κείμενα αυτά θα σας βοηθήσουν να κατανοήσετε ότι η σχέση αυτή, με το πέρασμα του χρόνου, άλλαξε. Στα δύο πρώτα, οι συγγραφείς αντλούν χαρά και δημιουργικότητα από τη φύση, ενώ στα επόμενα κείμενα καταγράφονται κυρίως οι αρνητικές

συνέπειες της ζωής στις μεγάλες πόλεις, η λύπη και η διαμαρτυρία των συγγραφέων για την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος. Ιδίως το τελευταίο κείμενο της ενότητας, γραμμένο από έναν Ινδιάνο φύλαρχο, ενάμιση αιώνα πριν, θα σας βοηθήσει να αντιληφθείτε ότι για την καταστροφή της φύσης ευθύνεται ο χρησιμοθηρικός και καταναλωτικός τρόπος ζωής του δυτικού πολιτισμού. Η σύγχρονη λογοτεχνία απεικονίζει την αλλαγή στη σχέση του ανθρώπου με τη φύση, η οποία γεννά διαφορετικά και αντικρουόμενα συναισθήματα στον άνθρωπο (από τη χαρά ή και την ευδαιμονία ως τη λύπη ή την απελπισία). Η απομάκρυνση του ανθρώπου από τη φύση τον οδηγεί σε ψυχική μόνωση και σε εγκλεισμό πίσω από τα τείχη των πόλεων.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Πίνοντας ήλιο κορινθιακό

Η ποιητική συλλογή Ήλιος ο Πρώτος του Οδυσσέα Ελύτη γράφτηκε και κυκλοφόρησε μέσα στην Κατοχή (1943), περιέχει ωστόσο αισιόδοξα ποιήματα που, σε πείσμα της δύσκολης εποχής, υμνούν τη χαρά της ζωής, τον έρωτα, τη φύση και το ελληνικό φως. Το παρακάτω ποίημα, το οποίο στη συλλογή είναι άτιτλο μέρος μιας ενότητας, προβάλλει τη στενή σχέση του ποιητή με τη φύση, η οποία τον αναζωογονεί και τον γεμίζει δημιουργική διάθεση.

**Ηλίας Δεκουλάκος,
Στύλοι Ολυμπίου Διός**

Πίνοντας ήλιο κορινθιακό
Διαβάζοντας τα μάρμαρα
Δρασκελίζοντας* αμπέλια θάλασσες
Σημαδεύοντας με το καμάκι
Ένα τάμα* ψάρι που γλιστρά
Βρήκα τα φύλλα που ο ψαλμός
του ήλιου αποστηθίζει*

*δρασκελίζοντας: πηδώντας,
τρέχοντας από πάνω *τάμα: τάξιμο,
εδώ μεταφορικά *αποστηθίζει:
μαθαίνει απέξω

Τη ζωντανή στεριά που
ο πόθος χαίρεται
Ν' ανοίγει.
Πίνω νερό κόβω καρπό
Χώνω το χέρι μου
στις φυλλωσιές του ανέμου
Οι λεμονιές αρδεύουνε*
τη γύρη της καλοκαιριάς
Τα πράσινα πουλιά
σκίζουν τα όνειρά μου
Φεύγω με μια ματιά
Ματιά πλατιά όπου
ο κόσμος ξαναγίνεται
Όμορφος από την αρχή
στα μέτρα της καρδιάς.

Ο. Ελύτης, *Ποίηση*, Ίκαρος

*αρδεύουνε: ποτίζουν

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Σε ποια σημεία του ποιήματος διακρίνεται η σχέση του ποιητή με τη φύση; Πώς βιώνει τη σχέση αυτή ο ποιητής;
- 2** Καταγράψτε με τη σειρά τις ενέργειες που κάνει ο ποιητής, Γιατί στο τέλος εμφανίζεται να «φεύγει»; Σε ποια κατεύθυνση υποτίθεται ότι κινείται;
- 3** Η συγγραφέας Λιλή Ζωγράφου χαρακτήρισε τον ποιητή Ελύτη «ηλιοπότη» (η λέξη προέρχεται από το έργο του ποιητή *Το Άξιον Εστί*). Ποια ειδική σημασία έχει το ρήμα «πίνω» τις δύο φορές που το συναντάμε στο ποίημα;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ **Θυμηθείτε ένα τοπίο της ελληνικής φύσης στο οποίο εντοπίζετε αρκετά στοιχεία που υπάρχουν και στο τοπίο του ποιήματος. Πείτε πού βρίσκεται και περιγράψτε το. Τοπία της ελληνικής φύσης θα βρείτε και σε πολλά φωτογραφικά λευκώματα.**
- ◆ **Προσπαθήστε να αναπαραστήσετε ζωγραφικά το ποίημα, επικεντρώνοντας την προσοχή σας σε εκείνα τα φυσικά στοιχεία που μπορούν να αναπαρασταθούν.**

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ

Ξυπνάμε και η θάλασσα ξυπνά μαζί μας

Το ποίημα γράφτηκε το 1940 και περιστρέφεται γύρω από τις πιο χαρακτηριστικές εικόνες του ελληνικού και μεσογειακού τοπίου: θάλασσα, ουρανό και ήλιο. Η κυρίαρχη αυτή αίσθηση της φύσης ζωντανεύει μπροστά στα μάτια μας και τονώνει τη συναισθηματική μας διάθεση.

Κώστας Τσόκλης, Θαλασσινό τοπίο

— υπνάμε και η θάλασσα
— ξυπνά μαζί μας
Με όραση καινούρια προχωρούμε
Η μέρα έχει μαιάνδρους*
Όπως η θάλασσα κύματα
Στην καρδιά μας
αδειάσαμε (προσωρινά)
Την πόλη
Εμείναμε με την εικόνα τ' ουρανού
Ο ήλιος εμέτρησε τη γη μας
Η μέρα τούτη όπου ξυπνήσαμε
Με θάλασσα και κύματα
Με όραση και μνήμη καθαρή
Τόσο μεγάλωσε
Που ο ήλιος δεν μπόρεσε
να τη μετρήσει
Που ο ήλιος δεν μπόρεσε
να τη χωρέσει
Γ. Σαραντάρης, *Ποιήματα*, τόμ. 5,
Gutenberg

*μαίανδροι: γεωμετρικά σχήματα,
εδώ μεταφορικά

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Τι εννοεί ο ποιητής γράφοντας «Στην καρδιά μας αδειάσαμε (προσωρινά)/ Την πόλη»;
- 2** Περιγράψτε το πρωινό ξύπνημα, με βάση τη διάθεση και τα συναισθήματα με τα οποία το παρουσιάζει ο ποιητής.
- 3** Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται περισσότερο η χαρούμενη διάθεση στο ξεκίνημα της καινούριας μέρας; Πώς πετυχαίνει ο ποιητής να μεταδώσει την αισιόδοξη εικόνα του κόσμου;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ **Χωριστείτε σε ομάδες και οργανώστε μια έρευνα για τη διαχρονική επίδραση της θάλασσας στην καθημερινή ζωή, στον πολιτισμό και στη διαμόρφωση της ανθρώπινης ψυχολογίας στους μεσογειακούς λαούς. Ζητήστε από τους καθηγητές της Ιστορίας, των θρησκευτικών και της Γεωγραφίας να καθοδηγήσουν την έρευνα σας.**
- ◆ **Δημιουργήστε κολάζ με θέμα τη θάλασσα, τη ζωή των θαλασσινών, τις ομορφιές του βυθού ή τις ομορφιές των θαλασσών και των νησιών μας.**

ΝΙΚΟΣ-ΑΛΕΞΗΣ ΑΣΛΑΝΟΓΛΟΥ

Αθήνα

Το ποίημα γράφτηκε το 1946, δηλαδή στην αρχή της μεταπολεμικής περιόδου. Αν και τότε δεν είχε ακόμη επεκταθεί το φαινόμενο της αστυφιλίας, ούτε είχε αρχίσει η μαζική οικοδόμηση των πολυκατοικιών, παρατηρούμε ότι ήδη η ζωή στην πόλη δεν ήταν ευχάριστη για τον άνθρωπο.

Δανιήλ Γουναρίδης, *Η πόλις*

Πολιτεία γυμνή, πρωινό
με τις άδειες καρέκλες
δεν είναι δω τόπος να μείνουμε
εδώ δεν έχει δρόμους δεν έχει μάτια
μέσα σ' ερειπωμένα παράθυρα
μια μυρωδιά γκαζιού
και κίτρινης λαδομπογιάς.

**Ν.-Α.Ασλάνογλου,
Ο δύσκολος θάνατος, Νεφέλη**

ΑΜΑΛΙΑ ΤΣΑΚΝΙΑ

Η πόλη

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή Το μπαλκόνι (1982). Αναφέρεται κυρίως στους έντονους ρυθμούς της καθημερινής ζωής στην πόλη, οι οποίοι προκαλούν άγχος και συναισθηματική ένταση στους ανθρώπους.

Η πόλη δεν κοιμάται τις νύχτες
κουλουριασμένο φίδι
και λουφάζει
όλα τ' ακούει, όλα τα μετράει
και λογαριάζει κέρδη και ζημίες
η πόλη δεν κοιμάται τις νύχτες
καμιά φορά αναστενάζει.

Α. Τσακνιά, *Το μπαλκόνι*, Νεφέλη

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Για ποιους λόγους η πόλη «δεν είναι τόπος να μείνουμε», σύμφωνα με τον Ασλάνογλου;
- 2** Ποια εξωτερική εικόνα της πόλης περιγράφει ο Ασλάνογλου; Συγκρίνετε αυτή την περιγραφή με την εικόνα της «άγρυπνης» πόλης που δίνει το ποίημα της Τσακνιά.

3 Ποια μεταφορά χρησιμοποιεί η ποιήτρια για να περιγράψει την πόλη και γιατί;

4 Γιατί η Τσακνιά επιμένει στην εικόνα της «άγρυπνης» πόλης;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

◆ **Επισημάνετε τα σοβαρότερα προβλήματα του χωριού ή της πόλης σας, σκεφτείτε λύσεις και γράψτε μια επιστολή στο Δήμαρχο, με την ελπίδα να προσέξει τις απόψεις σας και να μεριμνήσει για τη Βελτίωση των συνθηκών της καθημερινής σας ζωής.**

ΚΟΣΜΑΣ Ι. ΧΑΡΠΑΝΤΙΔΗΣ

Χαλασμένες γειτονιές

Η πόλη που σκιαγραφείται στα τρία αποσπάσματα από το βιβλίο του Χαρπαντίδη Μανία πόλεως (1993) είναι η Καβάλα, όπως τη διασώζουν από τη μια μεριά οι αναμνήσεις της παιδικής ηλικίας του αφηγητή και από την άλλη μεριά η ιστορική μνήμη, στοιχεία της οποίας αξιοποιεί ο συγγραφέας. Από τη δεκαετία του 1970 ως σήμερα η Καβάλα μεταμορφώθηκε σε σύγχρονη πόλη, παρουσιάζοντας όλες τις όψεις και όλα τα προβλήματα μιας σύγχρονης μεγαλούπολης (πολυκατοικίες, αστικές συνήθειες, έλλειψη πράσινου και ελεύθερων χώρων για να παίζουν τα παιδιά).

Χ αλασμένες γειτονιές. Το βουνό γύρω μια καμένη προσωπίδα,* χωρίς ένδυμα και κόσμημα, κάνει το φως πιο κοφτερό και φωτίζει ανελέητα τις πολυκατοικίες που πληγώνουν τον ουρανό με την ευτέλειά* τους, γιατί χτίστηκαν είτε βιαστικά είτε φθηνά και προπάντων για να προλάβει η πόλη την ανάπτυξη, αφού τη δεκαετία του πενήντα, εποχή που οι άλλες πόλεις γνώριζαν τις λέξεις «αντιπαροχή»,* «γκαρσονιέρα και μπανιέρα», «θερμοσίφωνο

*προσωπίδα: μάσκα, εδώ μεταφορικά *ευτέλεια: χαμηλή ποιότητα

*αντιπαροχή: συμφωνία ανάμεσα στους κατόχους του οικοπέδου και στον κατασκευαστή της πολυκατοικίας (του παραχωρούν το οικόπεδο και εκείνος τους παραδίδει έτοιμο ένα μέρος της πολυκατοικίας)

και κοινόχρηστα» αυτή άρχισε να παρακμάζει με την εξαφάνιση του καπνεμπορίου που τη στήριζε. Μέσα σε μια δεκαετία, αυτήν του εβδομήντα, ρήμαξε* και κατεδάφισε* οτιδήποτε παλιό και σοφό έχτισε σιγά σιγά ο χρόνος και οι άνθρωποι για να φορέσει αυτό το κοινό κι αδιάφορο πρόσωπο που δεν έχεις όρεξη ούτε να το κοιτάξεις, γιατί ξέρεις πως δεν κρύβει εκπλήξεις.

Όλα τώρα διαμορφωμένα στην τελική τους μορφή, χωρίς την άλμη* του καπνού να γλείφει δρόμους και

*ρήμαξε: κατέστρεψε *κατεδάφισε: γκρέμισε *άλμη: λεπτό στρώμα αλατιού που δημιουργείται ύστερα από την εξάτμιση του θαλασσινού νερού (η λέξη χρησιμοποιείται εδώ μεταφορικά και δηλώνει τη μυρωδιά του καπνού)

προσόψεις* και με την εντύπωση πως σύντομα θα μας εκδικηθεί το παρελθόν.

Τουλάχιστον να βρεθεί ένας χώρος με λίγη δροσιά να κατοικήσουν εκείνοι οι άνθρωποι με το βουισμένο* κεφάλι και τις πληγές στο πρόσωπο που άνοιξαν η νύχτα και ο έρωτας.

Παιδί κυνηγούσα το παιχνίδι και αυτό ολοένα γλιστρούσε.*

Ζούσα με εικόνες κι αναμνήσεις παιχνιδιού, σχεδόν εξορισμένες* εξαιτίας της τοποθεσίας της πόλης, της πυκνής δόμησης και των

*προσόψεις: μπροστινές όψεις κτιρίων *βουισμένο: ταραγμένο από τη φασαρία, τη βοή *γλιστρούσε: ξέφευγε *εξορισμένες: μακρινές, αποδιωγμένες

στενών δρόμων. Πουθενά μια
αλάνα,* ένας κήπος, ένα στάδιο.

Μόνο στο Φρούριο,* όπου πηγαί-
ναμε εκδρομές με το σχολείο και τρέ-
χαμε ανάμεσα σε θρυμματισμένα*
κανόνια κι ερειπωμένα δεσμοτήρια,
σκουριασμένες κρεμάλες κι ανήλια-
γες* κρυψώνες, προσπαθούσαμε να
ξεδιπλώσουμε το μικρό πανωφόρι
του παιχνιδιού. Γρήγορα ξεφεύγαμε
από την επιτήρηση των δασκάλων,
σκαρφαλώναμε στις τάπιες* κι από
κει παίζαμε με την πόλη, που

*αλάνα: ελεύθερος, ανοιχτός χώρος

*Φρούριο: το βυζαντινό κάστρο της
Καβάλας, χτισμένο στην κορυφή
της βραχώδους χερσονήσου όπου
βρίσκεται η παραδοσιακή συνοικία
Παναγία *θρυμματισμένα:

σπασμένα *ανήλιαγες: δίχως ήλιο,
σκοτεινές *τάπιες: προμαχώνες

χανόταν σε μια γλυκιά ομίχλη από φρέσκο ψωμί, λαδομπογιά και καρνάγιο,* ιώδιο* και κάρβουνο.

Το βράδυ πάλι γινόμασταν συμμορίες και τρέχαμε μ' ένα εεεεεε πίσω από σκυλιά που κουτσαίναν κι έναν τρελό που φορούσε φουρκέτες* στο κεφάλι, ενώ οι μεγαλύτεροι μας τρόμαζαν με ιστορίες μακάβριες* κάτω από τις σκοτεινιασμένες καμάρες.*

[...]

Στρέφοντας το βλέμμα στα διαζώματα* των πολυκατοικιών,

*καρνάγιο: μέρος όπου επισκευάζουν πλοία *ιώδιο: θαλασσινή μυρωδιά *φουρκέτες: πιάστρες για τα μαλλιά *μακάβριες: τρομακτικές *καμάρες: Καμάρες, το παλιό υδραγωγείο της Καβάλας *διαζώματα: εδώ εννοείται η διάταξη σε κλίμακα

που στριμώχνονται και πνίγουν το
καμπαναριό του Αϊ-Γιάννη,* δεν
απορώ που μας παρέδωσαν μια
πόλη έρημη από πράσινο και
πάρκα. Παντού αξιοποίηση.

Μια γωνιά άφησαν αδειανή για
όλες τις ανάγκες κι εκεί στριμώχτη-
καν το βόλεϊ, το μπάσκετ, το τένις κι
οι κούνιες, λιγοστά παγκάκια, ίχνη
καχεκτικής χλόης κι ένα παράθυρο
στο ανοιχτό Αιγαίο. Τα πρωινά στο
μοναδικό πάρκο συνωστίζονται* τα
φυλακισμένα παιδιά των γύρω
πολυκατοικιών και αγριεύουν στο
παιχνίδι (θυμάσαι, εμείς, κάποτε,
ηρεμούσαμε παίζοντας), το

* Αϊ-Γιάννης: συνοικία της Καβάλας
όπου βρίσκονταν τα μεγάλα
νεοκλασικά σπίτια των καπνεμπό-
ρων * συνωστίζονται: συγκεντρώνο-
νται πολλά μαζί σε μικρό χώρο

μεσημέρι ο ήλιος και η αρμύρα το
ξεραίνουν, για να παραδοθεί αργά
το βράδυ στην ημιθανή* ερημιά της
επαρχίας.

Κ. Ι. Χαρπαντίδης, *Μανία πόλεως,*
Επικαιρότητα

*ημιθανή: μισοπεθαμένη

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Γιατί ο συγγραφέας ονομάζει τις συνοικίες της Καβάλας «χαλασμένες γειτονιές» και γιατί πιστεύει ότι «σύντομα θα μας εκδικηθεί το παρελθόν»;

2 Με ποια σημασία χρησιμοποιεί ο συγγραφέας τις λέξεις «ανάπτυξη» και «αξιοποίηση»;

3 Ποια προβλήματα της πόλης αναφέρει ο συγγραφέας στο απόσπασμα; Σε ποιο δίνει ιδιαίτερη έμφαση και γιατί;

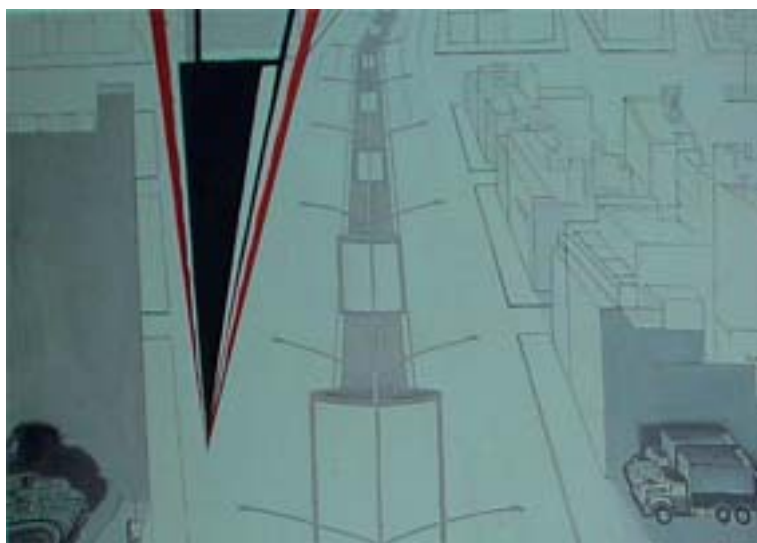
4 Βρίσκεστε κι εσείς στην ηλικία των «φυλακισμένων» παιδιών που περιγράφει ο συγγραφέας. Γράψτε ένα κείμενο το οποίο να εκθέτει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζετε εσείς στην πόλη όπου ζείτε. Αν ζείτε σε κωμόπολη ή χωριό, γράψτε ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά που μεγαλώνουν σε πόλεις.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

◆ Βρείτε παλιές φωτογραφίες της πόλης ή της συνοικίας σας (τέτοιες φωτογραφίες μπορείτε να βρείτε

και σε φωτογραφικά λευκώματα), με σκοπό να συγκρίνετε την παλιά με τη σύγχρονη εικόνα της. Ερευνήστε τις αιτίες που οδήγησαν σε αρνητικές αλλαγές τόσο στο φυσικό περιβάλλον όσο και στη γενικότερη εικόνα του αστικού χώρου.

◆ Βρείτε ένα σύγχρονο χάρτη της πόλης της Καβάλας και εντοπίστε τα τοπογραφικά στοιχεία που δίνονται στο κείμενο.

Γιώργος Τούγιας, *Η πόλη*

ΙΝΔΙΑΝΟΣ ΣΙΑΤΛ

Ένα παλιό μήνυμα για το σύγχρονο κόσμο

Το παρακάτω κείμενο χρονολογείται γύρω στα 1855 και αποτελεί την απάντηση του Σιάτλ, αρχηγού μιας φυλής Ινδιάνων, στον πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής Φραγκλίνο Πηρς, ο οποίος ζήτησε από τους Ινδιάνους να πουλήσουν τη γη τους στην αμερικανική κυβέρνηση. Η πρόταση αυτής της αγοραπωλησίας ήταν εντελώς ξένη στις αντιλήψεις και στον τρόπο ζωής των Ινδιάνων, ο δεσμός των οποίων με τη φύση είναι ιερός και αδιάσπαστος, όπως η αδερφική αγάπη. Ο Σιάτλ εκφράζει με περηφάνια και σεβασμό στην παράδοση τον τρόπο σκέψης της φυλής του, ο

οποίος διαφέρει πλήρως από τις υλικές αξίες και τον κατακτητικό πολιτισμό των λευκών. Οι σκέψεις που διατυπώνει ο Σιάτλ απέχουν από εμάς ενάμιση σχεδόν αιώνα, είναι όμως εξαιρετικά επίκαιρες στην εποχή μας, τώρα που όλοι πλέον βιώνουμε τις ολέθριες συνέπειες από την υπερβολική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, τη μόλυνση του περιβάλλοντος και τη διαρκώς επεκτεινόμενη οικολογική καταστροφή του πλανήτη μας.

Ο μεγάλος αρχηγός στην Ουάσιγκτον μηνάει* πως θέλει να αγοράσει τη γη μας. Ο μεγάλος αρχηγός μηνάει ακόμα λόγια φιλικά και καλοθέλητα. Καλοσύνη του,

***μηνάει: στέλνει μήνυμα**

γιατί ξέρομε πως αυτός λίγο τη χρειάζεται αντίστοιχα τη φιλία μας. Την προσφορά του θα τη μελετήσομε, γιατί ξέρομε πως, αν δεν το πράξομε, μπορεί ο λευκός να προφτάσει με τα όπλα και να πάρει τη γη μας.

Πώς μπορείτε να αγοράζετε ή να πουλάτε τον ουρανό - τη ζέστα της γης; Για μας μοιάζει παράξενο. Η δροσιά του αγέρα ή το άφρισμα του νερού ωστόσο δε μας ανήκουν. Πώς μπορείτε να τα αγοράσετε από μας; Κάθε μέρος της γης αυτής είναι ιερό για το λαό μου. Κάθε αστραφτερή πευκοβελόνα, κάθε αμμούδα στις ακρογιαλιές, κάθε θολούρα στο σκοτεινό δάσος, κάθε ξέφωτο και κάθε ζουζούνι που ζουζουνίζει είναι, στη μνήμη και στην πείρα του λαού μου, ιερό.

Ξέρομε πως ο λευκός δεν καταλαβαίνει τους τρόπους μας. Τα μέρη της γης, το ένα με το άλλο, δεν κάνουν γι' αυτόν διαφορά, γιατί είναι ένας ξένος που φτάνει τη νύχτα και παίρνει από τη γη όλα όσα τού χρειάζονται. Η γη δεν είναι αδερφός του, αλλά εχθρός που πρέπει να τον κατακτήσει, και αφού τον κατακτήσει, πηγαίνει παρακάτω.

Με το ταμάχι* που έχει θα κατάπιεί τη γη και θα αφήσει πίσω του μια έρημο. Η όψη που παρουσιάζουν οι πολιτείες σας, κάνει κακό στα μάτια του ερυθρόδερμου. Όμως αυτό μπορεί και να συμβαίνει επειδή ο ερυθρόδερμος είναι άγριος και δεν καταλαβαίνει.

***ταμάχι: πλεονεξία**

Αν αποφασίσω και δεχτώ, θα βάλω έναν όρο. Τα ζώα της γης αυτής ο λευκός θα πρέπει να τα μεταχειριστεί σαν αδέρφια του. Τι είναι ο άνθρωπος δίχως τα ζώα; Αν όλα τα ζώα φύγουν από τη μέση, ο άνθρωπος θα πεθάνει από μεγάλη εσωτερική μοναξιά, γιατί όσα συμβαίνουν στα ζώα, τα ίδια συμβαίνουν στον άνθρωπο.

Ένα ξέρομε, που μπορεί μια μέρα ο λευκός να το ανακαλύψει: ο Θεός μας είναι ο ίδιος Θεός. Μπορεί να θαρρείτε πως Εκείνος είναι δικός σας, όπως ζητάτε να γίνει δική σας η γη μας. Αλλά δεν το δυνόσαστε. * Εκείνος είναι Θεός των ανθρώπων. Και το έλεος Του μοιρασμένο απάλλαχτα σε ερυθρόδερμους και λευκούς. Αυτή η γη Του είναι ακρι-

***δε το δυνόσαστε: δεν μπορείτε**

βή. Ὅποιος τη βλάπτει, καταφρονάει το Δημιουργό της. Θα περάσουν οι λευκοί – και μπορεί μάλιστα γρηγορότερα από άλλες φυλές. Ὄταν μαγαρίζεις* συνέχεια το στρώμα σου, κάποια νύχτα θα πλαντάξεις από τις μαγαρισιές σου. Ὄταν όλα τα βουβάλια σφαχτούν, όταν όλα τα άγρια αλόγατα μερέψουν, όταν την ιερή γωνιά του δάσους τη γιομίσει το ανθρώπινο χνότο και το θέαμα των φουντωμένων λόφων το κηλιδώσουν τα σύρματα του τηλέγραφου με το βουητό τους, τότες πού να βρεις το ρουμάνι;* Πού να βρεις τον αϊτό; Και τι σημαίνει να πεις έχεια στο φαρί* σου και στο κυνήγι; Σημαίνει το τέλος της ζωής και την αρχή του θανάτου.

*μαγαρίζεις: λερώνεις

*ρουμάνι: δάσος *φαρί: άλογο

Πουθενά δε βρίσκεται μια ήσυχη γωνιά μέσα στις πολιτείες του λευκού. Πουθενά δε βρίσκεται μια γωνιά να σταθείς να ακούσεις τα φύλλα στα δέντρα την άνοιξη ή το ψιθύρισμα που κάνουν τα ζουζούνια πεταρίζοντας. Όμως μπορεί, επειδή, καταπώς είπα, είμαι άγριος και δεν καταλαβαίνω – μπορεί μονάχα για το λόγο αυτόν ο σαματάς* να τaráζει τα αυτιά μου. Μα τι μένει από τη ζωή, όταν ένας άνθρωπος δεν μπορεί να αφουγκραστεί τη γλυκιά φωνή που βγάνει το νυχτοπούλι ή τα συνακούσματα των βατράχων ολόγυρα σε ένα βάλτο μέσα στη νυχτιά; Ο ερυθρόδερμος προτιμάει το απαλόηχο αγέρι λαγαρισμένο* από την καταμεσήμερη

*σαματάς: φασαρία

*λαγαρισμένος: καθαρισμένος

βροχή ή μοσχοβολημένο με το πεύκο. Του ερυθρόδερμου του είναι ακριβός ο αγέρας, γιατί όλα τα πάντα μοιράζονται την ίδια πνοή - τα ζώα, τα δέντρα, οι άνθρωποι. Ο λευκός δε φαίνεται να δίνει προσοχή στον αγέρα που ανασαίνει. Σαν ένας που χαροπολεμάει για μέρες πολλές, δεν οσμίζεται* τίποτα.

Αν ξέραμε, μπορεί να καταλαβαίναμε – αν ξέραμε τα όνειρα του λευκού, τις ελπίδες που περιγράφει στα παιδιά του τις μακριές χειμωνιάτικες νύχτες, τα οράματα που ανάφτει στο μυαλό τους, ώστε ανάλογα να δέονται για την αυριανή. Αλλά εμείς είμαστε άγριοι. Μας είναι κρυφά τα όνειρα του λευκού. Και επειδή μας είναι κρυφά, θα εξακολουθήσομε το δρόμο μας. Αν τα συμφωνήσομε

* οσμίζεται: μυρίζει

**μαζί, θα το πράξουμε, για να σιγου-
ρέψουμε τις προστατευόμενες περιο-
χές που μας τάξατε. Εκεί θα ζήσουμε,
μπορεί, τις μετρημένες μέρες μας
καταπώς το θελήσουμε. Όταν ο στερ-
νός ερυθρόδερμος λείψει από τη γη,
και από τη μνήμη δεν απομείνει
παρά ο ίσκιος από ένα σύννεφο που
ταξιδεύει στον κάμπο, οι ακρογια-
λιές αυτές και τα δάση θα φυλάγουν
ακόμα τα πνεύματα του λαού μου –
τι* αυτή τη γη την αγαπούν, όπως
το βρέφος αγαπάει το χτύπο της
μητρικής καρδιάς. Αν σας την που-
λήσουμε τη γη μας, αγαπήστε την,
καθώς την αγαπήσαμε εμείς, φρο-
ντίστε την, καθώς τη φροντίσαμε
εμείς, κρατήστε ζωντανή στο λογι-
σμό σας τη μνήμη της γης, όπως
βρίσκεται τη στιγμή που την παίρ-**

***τι: γιατί**

**Νίκος
Χατζηκυριάκος
-Γκίκας,
Ο ουρανός**

**νετε, και με όλη σας τη δύναμη, με
όλη την τρανή μπόρεσή σας, με
όλη την καρδιά σας, διατηρήστε τη
για τα τέκνα σας, και αγαπήστε την,
καθώς ο Θεός αγαπάει όλους μας.
Ένα ξέρομε – ο Θεός σας είναι ο
ίδιος Θεός. Η γη Του είναι ακριβή.
Ακόμα και ο λευκός δε γίνεται να
απαλλαχτεί από την κοινή μοίρα.***

**μτφρ. Ζήσιμος Λορεντζάτος
*To Βήμα, 16/1/1977***

***η κοινή μοίρα: εννοεί το θάνατο**

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Χωρίστε το κείμενο σε ενότητες και γράψτε συνοπτικά τα επιχειρήματα που διατυπώνει ο Ινδιάνος σε καθεμιά από αυτές.
- 2** Πώς αντιλαμβάνεται ο Ινδιάνος τη σχέση του με τη φύση;
- 3** Γιατί η όψη της πολιτείας των λευκών (και η νοοτροπία των κατοίκων της) «κάνει κακό στα μάτια του ερυθρόδερμου»;
- 4** Σε διάφορα σημεία του κειμένου ο Ινδιάνος Σιάτλ χαρακτηρίζει τον εαυτό του και τους ομοεθνείς του «άγριους». Πώς αντιλαμβάνεστε αυτόν το χαρακτηρισμό;
- 5** Τι πιστεύετε ότι αποφάσισαν τελικά οι Ινδιάνοι για τη γη τους; Ποια σημεία του κειμένου μάς προϊδεάζουν για την απόφασή τους;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Χωριστείτε σε ομάδες και βρείτε στοιχεία για χαμένους πολιτισμούς, όπως των Ινδιάνων της Αμερικής ή των ιθαγενών της Αυστραλίας, και παρουσιάστε τα στους συμμαθητές σας, με σκοπό να συζητήσετε στη συνέχεια όλοι μαζί για τα ιστορικά και γεωπολιτικά αίτια που οδήγησαν στη συρρίκνωση ή τον αφανισμό των ντόπιων πληθυσμών και των πολιτισμών τους.
- ◆ Σε συνεργασία με τους καθηγητές της Ιστορίας και της Γεωγραφίας μελετήστε τον παγκόσμιο χάρτη και εντοπίστε περιοχές όπου υπήρχαν σημαντικοί αρχαίοι πολιτισμοί, οι οποίοι καταστράφηκαν σε μεταγενέστερες εποχές.

◆ Σε ορισμένα σημεία του κειμένου ο Σιάτλ αναφέρεται στο μέλλον. Καταγράψτε τις προβλέψεις του και συζητήστε με τον υπεύθυνο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης αν αυτές επαληθεύονται ή όχι στην εποχή μας.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Νικόλαος Χριστόπουλος, Γοργόνα

Στην ενότητα αυτή ανθολογούνται τέσσερα κείμενα, τα οποία θα σας βοηθήσουν να γνωρίσετε διάφορες όψεις του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού και να αντιληφθείτε την αξία εθίμων, παραδόσεων και λαϊκών λογοτεχνικών εκφράσεων, όπως είναι το δημοτικό τραγούδι και ο Καραγκιόζης. Τις εκδηλώσεις του λαϊκού αυτού πολιτισμού σήμε-

ρα τις αντιμετωπίζουμε συνήθως ως ξεπερασμένες και αδιάφορες. Ίσως τα κείμενα της ενότητας σας κάνουν να συνειδητοποιήσετε πως όλα αυτά που σήμερα λέμε ότι έχουν λαογραφικό ενδιαφέρον (δημοτικά τραγούδια, παραμύθια, παροιμίες κ.ά.) αποτελούσαν στοιχεία μιας παλαιότερης, όχι όμως και τόσο μακρινής εποχής και διασώζουν τον πολιτισμό, την ιστορία, τις αξίες και την οργάνωση της παραδοσιακής κοινωνίας. Αν αυτός ο παραδοσιακός τρόπος ζωής και σκέψης σήμερα σας φαίνεται αδιάφορος, αξίζει να αναρωτηθείτε μήπως γι' αυτό ευθύνονται οι κυρίαρχες αξίες του σύγχρονου καταναλωτικού πολιτισμού, ο οποίος στηρίζεται στην εικόνα, στον ατομικισμό και στις υλικές απολαύσεις.

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Ο Τάκη-Πλούμας

Το ποίημα, που δημοσιεύτηκε το 1926 στη δεύτερη έκδοση της συλλογής Συντρίμματα, αναφέρεται στο λεβέντη του Μεσολογγίου Τάκη-Πλούμα, μία από τις ζωηρότερες αναμνήσεις της παιδικής ηλικίας του ποιητή που γεννήθηκε στο Μεσολόγγι το 1869. Ο Μαλακάσης έγραψε το ποίημα πολλά χρόνια μετά το θάνατο του Τάκη-Πλούμα. Η λαμπερή του όμως ανάμνηση από το πανηγύρι του Αγίου Συμεών (Αϊ-Συμιού), που γίνεται ανήμερα της γιορτής του Αγίου Πνεύματος, παραμένει ζωντανή, καθώς ο ποιητής αναβιώνει την πανηγυριώτικη ατμόσφαιρα του παρελθόντος, μέσα στην οποία δέσποζε κάποτε ο

**μεγάλος του ξάδερφος, το πρότυπο
«στην ομορφιά και στην ορμή».**

Στα παιδικά μου χρόνια,
ο πιο μεγάλος
αξάδερφός μου μ' έπαιρνε μαζί
στα πανηγύρια, που ήτανε,
παρ' άλλος,
πρώτος στην ομορφιά
και στην ορμή.

Τι ωραίος! Τον θυμούμαι,
αστροβολούσε*
καβάλα στο φαρί* του, βυσσινιά
φέρμελη* χρυσοκέντητη εφορούσε,
γιουρντάνια* από βενέτικα
φλουριά.*

*αστροβολούσε: έλαμπε σαν άστρο

*φαρί: άλογο *φέρμελη: γιλέκο χρυ-

σοποίκιλτο *γιουρντάνια: γιορντά-

νια, περιδέραια από χρυσά νομί-

σματα *φλουριά: χρυσά νομίσματα

Του Καπετάν πασά
φόραε την πάλα*
και το χαρμπί* του Μπότσαρη,
και δυο,
στου σελαχιού* του
ανάμεσα τη σπάλα,
πιστόλια από τ' Αλή το θησαυρό.

Φουστανελίτσα φόραε ζυγιασμένη*
και κάλτσες και τσαρούχια
φουντωτά,
παραγγελιά απ' τα Γιάννενα
φερμένη,
γαντζούδια* πρεβεζάνικα, ασημιά.

* πάλα: δρεπανοειδές σπαθί

* χαρμπί: διακοσμητικό μαχαίρι

* σελάχι: δερμάτινη ζώνη

* ζυγιασμένη: φτιαγμένη καλά

* γαντζούδια: κοσμήματα με πόρπες
ή αλυσίδες

**Θεόφιλος, Ο ήρωας
Μιλτιάδης
Γιαταγάνας**

Κι ως τρέχαμε, θυμάμαι,
τα κλεισμένα
στο τουνεζί* φεσάκι του, σγουρά,
σκόρπια τριγύρα, φέγγανε, σαν ένα
γνεφάκι* απ' αναμμένη αθημωνιά.*

*τουνεζί: τυνησιακό, κόκκινο

*γνεφάκι: συννεφάκι (εδώ
μεταφορικά τα μαλλιά)

*αθημωνιά: θημωνιά, σωρός από
στάχυα

Κι ως πύρωνεν ακόμα στη φευγάλα,
τρικυμισμένος κι όλος μες στο φως,
χρυσόχυτος μου εφάνταζε καβάλα,
σαν τον Αϊ-Γιώργη,
λίγο πιο μικρό...

Ω! το λεβέντη του
Μεσολογγιού μας,
τον ήλιο της αυγούλας μου ζωής!
Και να μετρώ, και να 'ναι,
ο Τάκη-Πλούμας,
τριάντα τρία χρόνια μες στη γης...

Μ. Μαλακάσης, *Τα Μεσολογγίτικα*,
Ερμής

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποια σχέση έχει ο αφηγητής με το πρόσωπο που περιγράφει και ποια συναισθήματά του αποκαλύπτονται με την περιγραφή

αυτή; Να απαντήσετε κάνοντας αναφορά σε συγκεκριμένα σημεία του ποιήματος.

2 Καταγράψτε τις ενδυματολογικές λεπτομέρειες της στολής του Τάκη-Πλούμα, οι οποίες εντυπωσίαζαν τον αφηγητή όταν ήταν μικρό παιδί.

3 Ποιες είναι οι ιστορικές και θρησκευτικές μορφές με τις οποίες συνδέεται ο Τάκη-Πλούμας; Γιατί συνδέεται με αυτές τις μορφές;

4 Διαβάστε πάλι την τελευταία στροφή. Ποια αντίθεση υπάρχει ανάμεσα στους δύο πρώτους και στους δύο τελευταίους στίχους; Ποιο είναι τελικά το κυρίαρχο συναίσθημα του ποιητή;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Αφού πρώτα καταγράψετε ποιες είναι οι πόλεις ή οι περιοχές απ' όπου προέρχονται τα εξαρτήματα της στολής του Τάκη-Πλούμα, σχολιάστε την προέλευση των εξαρτημάτων, βασιζόμενοι και στις γνώσεις που έχετε γι' αυτές τις περιοχές από την Ιστορία και τη Γεωγραφία.
- ◆ Με τη Βοήθεια του καθηγητή των Καλλιτεχνικών μπορείτε να δημιουργήσετε τη μορφή του Τάκη-Πλούμα με την τεχνική που φτιάχνονται οι φιγούρες του Καραγκιόζη. Σε μια άλλη ομαδική δραστηριότητα μπορεί κάθε μαθητής να αναλάβει την κατασκευή ενός εξαρτήματος της στολής,

στη συνέχεια να τοποθετήσετε όλα τα εξαρτήματα σε μια αντρική φιγούρα σε φυσικό μέγεθος και να την αναρτήσετε στην τάξη σας.

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΞΙΩΤΗΣ

Η Άννα του Κλήδονα

Το παρακάτω απόσπασμα από το διήγημα «Η Άννα του Κλήδονα» ανήκει στη συλλογή διηγημάτων του Αξώτη Ξόβεργα με μέλι (1994). Ο συγγραφέας ανακαλεί στη μνήμη του μακρινά συμβάντα της παιδικής του ηλικίας από την Καβάλα των μεταπολεμικών χρόνων και τις συνήθειες των κατοίκων της, κυρίως Μικρασιατών προσφύγων. Μέσα από το πλήθος των κατοίκων επιλέγει τη νεαρή, «αλαφροϊσκιωτη» Άννα. Η Άννα, όπως όλα τα κορίτσια της εποχής της, ονειρεύεται διαρκώς το γάμο της, πιστεύει λοιπόν κάθε λαϊκή δοξασία και έθιμο που συνδέεται με την ελπίδα εξεύρεσης κάποιου γαμπρού. Με

αφορμή τη γιορτή του Κλήδονα, τα γειτονόπουλα την εξαπατούν, κάνοντας της ένα αθώο αστείο, το οποίο έχει όμως δραματική κατάληξη.

Ιούνιος μήνας, του Αϊ-Γιαννιού του Ριζικάρη* και φούντωναν οι νυχτερινές φωτιές, με τραγούδια και χάχανα, μέσα στο μεθυστικό λαχάνιασμα και στη μυρουδιά του

***Αϊ-Γιάννης ο Ριζικάρης: Γιορτή του Κλήδονα στις 24 Ιουνίου, συνδεδεμένη με πολλά λαϊκά έθιμα. Οι νέοι του χωριού ανάβουν και πηδούν φωτιές. Τα κορίτσια πίνουν το αμίλητο νερό, τραγουδούν και επικαλούνται διάφορα μέσα, τα οποία καταγράφονται στο διήγημα, για να μάθουν το ριζικό τους, ποιον άντρα δηλαδή πρόκειται να παντρευτούν**

καμένου ξύλου ελευθερώνονταν τα όνειρα κι ανέβαιναν ψηλά, πάνω απ' τις στέγες των σπιτιών, εκεί που καρτερούσαν το ταξίδι κι η φυγή των κρυφών πόθων και των φυλακισμένων επιθυμιών, να δροσιστούν στο αεράκι της μαγεμένης νύχτας, της μοίρας και του θαύματος.

Και η Άννα, πρώτη και καλύτερη, εκεί, να μαζέψει ξύλα για τις φωτιές του ξεφαντώματος. Πρώτη να τρέξει σε τρεις βρύσες ή τρία σπίτια που κατοικούσαν μονοστέφανες,* να κουβαλήσει τ' αμίλητο νερό, για να ρίξει μέσα τα ριζικάρια, σκουλαρίκια, σταυρούς, χάντρες ή κουμπιά:

* μονοστέφανες: γυναίκες που έχουν παντρευτεί μία φορά και ζει ο σύζυγος τους

***Κλειδώσατε τον Κλήδονα
στ' Αγιον Γιαννιού τη χάρη
κι όποιος είν' καλορίζικος
πρωί θα ξενεφάνει.****

**Για να δει το πρωί, κάθε φορά, στο
ξεκλείδωμα, το ριζικό* της το μαύρο
και σκοτεινό:**

***Ανοίξατε τον Κλήδονα
να βγει χαριτωμένος
να βγει ένας αγγούραρος*
θεριός θεριακωμένος.***

**Να ρίξει τ' ασπράδι του αυγού
στο νερό, να δει η έρμη σχήματα
και μορφές της τύχης της. Δε βάζω
στο λογαριασμό τα κουφέτα που
μάζευε με τις χούφτες, όλο το**

***θα ξενεφάνει: θα φανερωθεί**

***ριζικό: μοίρα *αγγούραρος: νέος,
παλικάρι (μεγεθυντικό)**

χρόνο, από νυφιάτικα κρεβάτια και τα 'βαζε στο μαξιλάρι της να ονειρευτεί παλικάρια και καβαλάρηδες. Δεν ξέρω τι ονειρευόταν εκείνα τα βράδια, αλλά συχνά την έβλεπα, κάτι δευτεριάρια πρωινά, να μασουλάει κουφέτα, με μίσος, θαρρώ. Τα ίδια και χειρότερα τραβούσε με τις φανουρόπιτες και τι να της φανερώσει ο Άγιος, που, στο κάτω κάτω, άντρας ήταν κι αυτός και μάτια είχε και γούστα. Άσε το πόσες φορές έγραψε τ' όνομα της στο γοβάκι της νύφης, για να ψάχνει, κάθε φορά, να δει αν και πόσο καλοσβήστηκε, πράμα που σήμαινε και το γρήγορο του επερχόμενου τυχερού. Θυμάμαι μια φορά, τι καβγάς φούντωσε, τι τσιρίδα και μαλλιοτράβηγμα έπεσε, όταν όλα τα κοριτσόπουλα γράψαν το μικρό τους όνομα στην πολύτιμη νυφιάτικη σόλα και

δεν έμεινε χώρος για να χαράξει το δικό της η Άννα κι έπρεπε να το γράψει – γιατί θα το έγγραφε οπωσδήποτε – στη μικρή καμάρα που, βέβαια, ήταν σίγουρο πως δε θα σβηνόταν ποτέ. Λες και τις τόσες φορές που το 'γραψε πρώτη αυτή, στο κέντρο του πατούμένου, και σβήστηκε και φαγώθηκε, είδε χαΐρι* και προκοπή.

Είκοσι τρεις Ιουνίου λοιπόν, παραμονή του Αϊ-Γιαννιού και τότε. Ανάψαμε κι εμείς στο δρόμο μας τρεις φωτιές που οι φλόγες τους πήγαν ν' αγκαλιάσουν τη γειτονιά, ανάμεσα σε γέλια, ξεφωνητά και καβγάδες, φυσικά και τις πηδήξαμε πολλές και πολλές φορές, ίσια και σταυρωτά, και λαχανιάσαμε και ιδρώσαμε, καπνιστήκαμε και

*χαΐρι: όφελος

τσουρουφλιστήκαμε* στο άτσαλο
τρεχαλητό μας. Κι αφού καταλάγια-
σαν τα όμορφα τραγούδια, τα γεμά-
τα έρωτα και πόθο, προσμονή κι
ελπίδα για νύφες και νεράιδες, ομορ-
φονιούς και καβαλάρηδες, τα κορί-
τσια του δρόμου μας μάζεψαν λίγη
απ' τη ζεστή ακόμα στάχτη της φω-
τιάς στα πιάτα τους, για να τα βά-
λουν πάνω στα κεραμίδια των σπι-
τιών τους, να τη δούνε τ' άστρα της
εξαίσιας αυτής νύχτας και να κατε-
βούνε οι Μοίρες να τη μοιράνουνε*
για να πάρει μαντική και τελεσμα-
τική* δύναμη και να σχηματίσει
στην επιφάνειά της όνομα αρσενικό

*τσουρουφλίζομαι: καίγομαι στις
άκρες *μοιραίνω: καθορίζω το
μέλλον (μοίρα) *τελεσματική:
δύναμη που απορρέει από την
ιεροτελεστία

**Θεόφιλος, Μέγα αρτοποιεῖον
Γεωργίου Παναγιώτου
Κοντοφούρναρη**

ή να φανερώσει σημάδι από επάγγελμα αντρικό. Να ξέρουν, δηλαδή, τι να περιμένουν στα κρυφά και χνοτιασμένα* τους όνειρα ή στα καλέσματα και τα προξενιά που θα έρχονταν. Μάζεψε κι η Άννα πυρωμένη* στάχτη σ' ένα μεγάλο σινί,* το σταύρωσε, το έφτυσε τρις κι αφού το 'στρωσε στα κεραμίδια του σπι-

*χνοτιασμένα: μοναχικά, κρυφά

*πυρωμένη: καυτή *σινί: στρογγυλό ταψί

τιού της, αποτραβήχτηκε στην κουρασμένη προσμονή της, σίγουρη κι αυτή τη φορά για το αίσιον* αποτέλεσμα. Εμείς τ' αγόρια μείναμε, φυσικά, κάτι παραπάνω. Να πούμε τα δικά μας. Όνειρα και πόθοι ασχημάτιστοι ακόμα, μπερδεύονταν με σκανδαλιές και κατορθώματα. Ξύλινα σπαθιά και τενεκεδένιες ασπίδες μπλέκονταν με τα άγουρα* στήθια των κοριτσιών που άρχιζαν να σχηματίζονται κι ακόμα, με τα απλωμένα γυναικεία εσώρουχα της μπουγάδας, σχέδια για το μεθαυριανό μας μέστωμα,* για τη φυγή μας στο όμορφο και μεθυστικό άγνωστο, μέσα από φώτα, μουσικές και ιαχές ατέλειωτων λεωφόρων. Πού

* αίσιον: επιθυμητό, προσδοκώμενο

* άγουρα: μικρά, μόλις

σχηματισμένα * μέστωμα: ωρίμανση

να 'ξερε ο καθένας μας, τότε, τι δρόμο θα τραβούσε αργότερα, σε ποιους διαδρόμους και μονοπάτια θα χανόταν της ζωής. Πού να 'ξερα τότε ότι, χρόνια μετά, θα γυρνούσα το κεφάλι πίσω, με τόση γλύκα και παράπονο.

Πάντως, εκείνο το βράδυ της έξαψης,* ο Αναστάσης ο φιρφιρής* ήταν που έριξε την ιδέα, όπως έτρωγε το βραδινό του, μια φετάρρα ψωμί βουτηγμένη στο λάδι, με ρίγανη κι αλάτι χοντρό μπόλικο από πάνω. Έτσι που τα κεραμίδια της Άννας μπαίναν στο χώμα και τις πέτρες απ' την πάνω μεριά του δρόμου μας, ο κλήδονας της δικής της απλωμένης στάχτης ήταν σχεδόν στα πόδια μας προκλητικός

*έξαψη: ψυχική ένταση, ενθουσιασμός *φιρφιρής: επιπόλαιος

κι ανυπεράσπιστος. Στην αρχή, με προφυλάξεις έτριψε ψίχουλα απ' το ψωμί του, μετά, με θράσος έκοψε κομμάτια λαδωμένα και τα 'ριξε στο νυχτερινό σινί των άστρων και του ριζικού της Άννας της γουρλομάτας.* Κι έτσι η τσογλανοπαρέα,* μέσα σε γέλια και συνωμοτικά σπρωξίματα, ευχαριστημένη για το κατόρθωμα της και τις αυριανές συνέπειες αυτού, διαλύθηκε τη νύχτα εκείνη του Αϊ-Γιαννιού του Κλήδονα, του Ριζικάρη.

Το πρωί, με ξύπνησαν ξεφωνητά κι αλαλαγμοί: * «Ψωμάς... ψωμάς... φούρναρης, καλέ... Να, ολοφάνερο το σημάδι...». Κι η Άννα με την πουκαμίσσα και χωρίς τη σκούπα

*γουρλομάτα: αυτή που ανοίγει πολύ τα μάτια *τσογλανοπαρέα: αλητοπαρέα *αλαλαγμοί: κραυγές

στο χέρι αυτή τη φορά, καταμεσής του απότομου κατήφορου, κρατούσε το σινί, το σήκωνε και το περιέφερε κρίζοντας να βγει όλη η γειτονιά, να δει το θαύμα. «Φούρναρης, καλέ... Να, ο Αϊ-Γιάννης το 'δειξε... Ψωμάς... ψωμάς... κοιτάχτε...» επέμενε, να βγουν οι γειτόνισσες και τα γειτονόπουλα να δουν με τα ίδια τους τα μάτια τα κομμάτια του λαδωμένου ψωμιού που της έστειλε ο Άγιος της βραδιάς, να πιστέψουν αυτή τη φορά, για να μην έχουν ν' αμφιβάλλουν μετά και να λένε πίσω απ' την πλάτη της τα μύρια όσα.

Πρόλαβα και είδα την Αγαθή, τη μάνα της, μέσα στο σπίτι τους να σταυροκοπιέται απανωτά. Για το θαύμα άραγες του Αγίου και να βγει αληθινό ή για την αλαφράδα* της

*αλαφράδα: ευπιστία, ανοησία

κόρης της κι ο Θεός να βάλει το χέρι του από δω και πέρα; Ποτέ δεν έμαθα.

Η μάνα μου μού φάνηκε πως βούρκωσε. Για το σημάδι του κλήδονα αυτή, για τη συμφορά της γειτόνισσας ή για τη μακρινή τύχη των δύο αδερφάδων μου; Πού να 'ξερα τότε.

Πάντως, η Άννα μας από κείνη τη μέρα και κάθε πρωινό, μετά, καλοντυμένη και στολισμένη φρεγάτα* με σκουλαρίκια, γιορντάνια,* μπακίρια* κι ό,τι άλλο είχε ή έβρισκε, ξεκινούσε για ψωμί,

* φρεγάτα: είδος μεγάλου και επιβλητικού πλοίου, εδώ μεταφορικά * γιορντάνια: περιδέραια από χρυσά ή ασημένια νομίσματα

* μπακίρια: χάλκινα σκεύη μαγειρικής

παίρνοντας σβάρνα* όλους τους
φούρνους, Αγίας Βαρβάρας,
Πεντακοσίων, Σούγιολου* και βάλε.

Από Ξάνθη και Δράμα τη
συμμάζευαν οι δικοί της, αργότερα.

Όταν άρχισαν να τρέχουν το
κατόπι της τα παιδιά.

Δ. Αξιώτης, *Ξόβεργα με μέλι,*
Νεφέλη

*παίρνοντας σβάρνα: γυρνώντας

*Αγία Βαρβάρα, Πεντακόσια,

Σούγιολου: συνοικίες της Καβάλας

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποια λαϊκά έθιμα και αντιλήψεις που αφορούν το μελλοντικό σύζυγο των κοριτσιών αναφέρονται στο διήγημα;

2 Περιγράψτε το χαρακτήρα και την ψυχοσύνθεση της Άννας, κάνοντας αναφορά σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου.

3 Το περιστατικό με την Άννα παρουσιάζεται από έναν ώριμο σε ηλικία αφηγητή ως εμπειρία την οποία βίωσε στα παιδικά του χρόνια. Βρείτε στο κείμενο τα σημεία που δείχνουν αυτά τα δύο επίπεδα του χρόνου, δηλαδή το «τότε» και το «τώρα» του αφηγητή.

4 Τι υπαινίσσεται ο αφηγητής στην τελευταία φράση του διηγήματος; Συζητήστε στην τάξη σας την κατάληξη αυτής της παιδιάστικης «πλάκας» ή κάποιας άλλης που κάνατε οι ίδιοι σε κάποιο πρόσωπο.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Ρωτήστε άτομα του οικογενειακού ή κοινωνικού περιβάλλοντος σας να σας πουν έθιμα ή λαϊκά δίστιχα (μαντινάδες) που σχετίζονται με το έθιμο του Κλήδονα ή τοπικές παραδόσεις, καταγράψτε τα και παρουσιάστε τα στους συμμαθητές σας. Αν συγκεντρώσετε αρκετό υλικό, μπορείτε να το συμπεριλάβετε σε μια σχολική έκδοση ή να το ανακοινώσετε σε μια πολιτιστική εκδήλωση. Ζητήστε και τη Βοήθεια της καθηγήτριας της Οικιακής Οικονομίας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Να 'σαι καλά, δάσκαλε!

Το παρακάτω διήγημα, που πρωτοδημοσιεύτηκε το 1979 και προέρχεται από τη συλλογή Εφήβων και μη (1982), συνδέεται στενά με τις σχολικές εμπειρίες. Αναφέρεται στην αγάπη του φιλολόγου για τη λαϊκή παράδοση, στη διδακτική μεθοδολογία του και στις δραστηριότητες που αναθέτει στους μαθητές του με σκοπό να εφαρμόσουν στην πράξη τις θεωρητικές γνώσεις του μαθήματος, να έρθουν σε επαφή με την τοπική λαϊκή τους παράδοση και να την αγαπήσουν και εκείνοι.

Πρόπερσι που φοιτούσα σ' ένα Γυμνάσιο της επαρχίας μάς είχε έρθει ένας νέος φιλόλογος με πολλή όρεξη για δουλειά.

Αγαπούσε πολύ το σχολείο και τους μαθητές και βλέπαμε ότι ήθελε να γνωρίσει όχι μονάχα τους κατοίκους του τόπου και τα ζητήματα τους, αλλά και καθετί που είχε συμβεί στον τόπο από παλιά. Με λίγα λόγια, ήταν ένας ζωντανός και αξιαγάπητος άνθρωπος και οι εντόπιοι αμέσως τον αγάπησαν.

Καμιά φορά, όταν πηγαίναμε εκδρομή, έβαζε τα παιδιά που τον περιτριγύριζαν – και πάντοτε τον περιτριγύριζαν παιδιά – να λένε ιστορίες διάφορες από τον τόπο και κυρίως ιστορίες για το μέρος όπου είχαμε πάει εκδρομή. Ήταν ωραία μέσα στον καθαρό αέρα, στα λουλούδια και στα φυτά, ν' ακούς τις ιστορίες αυτές. Έλεγαν τα διάφορα ονόματα των χωραφιών, των βράχων, των πηγών, ακόμα και των μεγάλων δέντρων, κι εγώ

τα άκουγα κατάπληκτος. Έλεγαν ιστορίες, παραμύθια, όμορφα ανέκδοτα, και προπάντων τραγουδούσαν δημοτικά τραγούδια. Αυτοί, φίλε μου, ξέρανε τη ρίζα τους και τη φύτρα* τους πάππου προς πάππου, ενώ εμείς καλά καλά ούτε τον παππού μας δεν ξέραμε. Και ο καθηγητής μέσα σ' όλα, κι ας έλεγε ότι είναι απ' την Αθήνα. Πώς τα ήξερε τόσα πράγματα; Ακόμα και τα ίδια τα παιδιά απορούσαν με τον εαυτό τους. Πώς έγινε και τα θυμήθηκαν όλα αυτά, από πού τα βγάζαν, πότε τα είχαν μάθει και δεν το ξέραν; Τ' άκουγαν, βέβαια, να τα λένε οι μεγάλοι αλλά μόλις τώρα, που χρειάστηκε να τα πουν κι αυτοί, έβλεπαν πως τα είχαν μάθει. Και μάλιστα τα είχαν μάθει όλοι

*φύτρα: καταγωγή (μεταφορικά)

τους και τώρα έπαιρναν απ' αυτά. Σαν ένας θησαυρός κρυφός και αλογάριαστος,* που ο ενθουσιασμός ενός ανθρώπου τον είχε ξυπνήσει.

Ο καθηγητής μάς έλεγε πως αυτά τα πατρογονικά* έχουν μεγάλη σημασία, πρέπει να τα σεβόμαστε πολύ, να τα προσέχουμε σαν τα μάτια μας και προπαντός να τα τηρούμε. Είναι ο λαϊκός μας πολιτισμός, έλεγε. Αυτά που μας ταιριάζουν απόλυτα.

Και σε λίγο καιρό, όταν στο μάθημα των Νέων Ελληνικών μπήκαμε στα δημοτικά τραγούδια, ο καθηγητής μας έφεγγε πια ολόκληρος. Μας έφερνε από το σπίτι του βιβλία

* αλογάριαστος: αυτός που δεν τον υπολογίζουν * πατρογονικά: πατροπαράδοτα, προγονικά

διάφορα, μας διάβαζε από μέσα. Έφερνε δίσκους, μαγνητόφωνα, σλάιντς. Μόλις τελείωνε το μάθημα του βιβλίου, μας έκαμνε προβολές, για να μας δείξει τόπους, φορεσιές, σπίτια, και έβαζε σιγανά στο μαγνητόφωνο ή στο πικάπ δίσκους με δημοτικά τραγούδια ν' ακούμε. Μας παρακινούσε μάλιστα ν' ακολουθούμε κι εμείς σιγοτραγουδώντας και έδινε αυτός πρώτος το παράδειγμα. Τα παιδιά ξεφοβήθηκαν και ξεντράπηκαν. Και μερικά που είχαν καλή φωνή, ζήτησαν από μόνα τους να πούνε τραγούδια του τοππου. Ο καθηγητής κατενθουσιάστηκε. Μας φάνηκε μάλιστα για μια στιγμή σαν δακρυσμένος, μα ίσως και να μην ήταν. Όσο τα άλλα τραγουδούσαν, δυο τρία παιδιά, αγόρια και κορίτσια χόρευαν το τραγούδι μες στην τάξη σιγανά. Στο

τέλος, χειροκροτήσαμε αυθόρμητα και μόνο τότε είδαμε τον καθηγητή μας κάπως στενοχωρημένο. «Θ' ανησυχήσουμε τους άλλους», μας είπε. Πού να ήξερε, τι γινόταν προηγουμένως, με κάτι άλλους καθηγητές. Τι φασαρία και τι κακό, κι αυτό χωρίς χορούς και τραγούδια.

Και πραγματικά, βγαίνοντας διάλειμμα, από τις ερωτήσεις που μας έκαναν τα άλλα παιδιά, διαπιστώσαμε πως μόνο το χειροκρότημα μας είχαν ακούσει. Τους εξηγήσαμε και μας κοίταζαν κατάπληκτοι. «Και δεν κάνετε μάθημα;», μας ρωτούσαν. «Μάθημα δεν είναι αυτό;», τους απαντούσαμε. «Εσείς, που κάνετε αλλιώτικο μάθημα, τι ξέρετε για δημοτικά τραγούδια, σκοπούς, ακόμα και χορούς; Ξέρετε αυτό, ξέρετε εκείνο, ξέρετε το άλλο;», τους αρχίσαμε. Δεν ήξεραν

οι καημένοι τίποτα, περιττό να το πούμε. Αλλά ήξεραν πολύ καλά από κατάλογο, άγριες ή φαρμακερές φωνές και τρεμούλες.

«Να 'σαι καλά, δάσκαλε!», του είπε μια μέρα μέσα στην τάξη ένας συμμαθητής μας που ήταν κομμάτι χωρατατζής* και είχε το θάρρος.

«Μας έκανες και ξεφοβηθήκαμε.

Εμείς, εδώ, ντρεπόμασταν ως τα τώρα για τα τραγούδια μας και τα εθίματά μας. Μας έλεγαν πως είναι παλιατσαρίες* και πως, αφού δεν τα τραγουδούν στις ντισκοτέκ, δεν θα 'ναι καλά». «Τι λες, παιδί μου;», είπε ο δάσκαλος και βούρκωσε.* Το

*κομμάτι χωρατατζής: κάπως αστείος *παλιατσαρίες: παλιά και άχρηστα πράγματα *βούρκωσε: συγκινήθηκε, έκλαψε

είδαμε καθαρά. «Ποιος; Ποιος σας τα λέει αυτά; Η παράδοση μας! Τα τραγούδια μας! Τα άγια των αγίων». Και ξαφνικά το πρόσωπο του έγινε κάπως αγριωπό και απόμακρο σαν να 'βλεπε στα βάθη έναν σιχαμερό εχθρό, κάποιο τέρας. Εμείς σωπαίναμε, μα νιώθαμε πως μέσα στην ψυχή μας αποτυπωνόταν η σκηνή αυτή.

Σε μερικές μέρες, αφού μας έδωσε διάφορες οδηγίες, μας έβαλε να μαζέψουμε από τις γιαγιάδες, τους παππούδες και τις διάφορες θείες, τραγούδια, παραμύθια, εθίματα. Σε λίγο, το τι άρχισαν να φέρνουν εκείνα τα παιδιά, δε λέγεται. Ήταν τόσοσ ο ενθουσιασμός που σκορπίστηκε, ώστε όλο το χωριό αυτό συζητούσε. «Μπράβο στο δάσκαλο! Αυτός είναι δάσκαλος!», έλεγαν στο καφενείο. Και το

θεωρούσαν τιμή τους, να καθίσει στο τραπέζι τους και να τον κεράσουν.

Εμείς, στην τάξη, κάθε τόσο διαβάζαμε από αυτά, από τη συγκομιδή, που είχαν φέρει τα παιδιά, τα συζητούσαμε και μερικά, με τη βοήθεια των παιδιών, τα γράφαμε σωστότερα, γιατί ορισμένα παιδιά δεν τα είχαν καταγράψει και τόσο πιστά, είτε γιατί δεν μπορούσαν είτε γιατί ήθελαν να κάνουν τον εξευγενισμένο. Αν και ο δάσκαλος συνεχώς μας τόνιζε: «Πιστά, πιστά, όσο μπορείτε πιο πιστά. Δεν είναι δική σας δουλειά να τα διορθώσετε».

Πάντως, η δική μου η θέση ήταν κάπως δύσκολη. Εμείς ήμασταν ξένοι προς τον τόπο. Ο πατέρας μου δημόσιος υπάλληλος. Τ' αγαπούσα πολύ αυτά τα πράγματα, αλλά τι να

γράφω κι από πού; Τα παιδιά μπορούσαν να τα καταγράψουν εύκολα, όχι μονάχα γιατί είχαν συγγενικά τους πρόσωπα να τους τα πούνε, αλλά και γιατί τα μισοξέρανε κι έτσι αμέσως τα καταλαβαίνουν. Αλλά εγώ πώς να μπω τόσο γρήγορα στο νόημα; Κι έτσι, ομολογώ ότι έκανα μια μικρή, υποθέτω, πονηρία, μόνο και μόνο για να παρουσιάσω κι εγώ κάτι στον καθηγητή. Βρήκα ένα άλλο, παλιό, αναγνωστικό και αντέγραψα αποκεί μερικά δημοτικά τραγούδια. «Αυτά δεν μπορεί να τα ξέρει ο καθηγητής», είπα μέσα μου. «Τώρα, αυτός, ένας ολόκληρος καθηγητής, παιδικά βιβλία θα θυμάται;». Κι έτσι τα αντέγραψα με ωραία καλλιγραφικά γράμματα. Ήταν κάτι πολύ ωραία δημοτικά τραγούδια, καλύτερα μάλλον απ' αυτά που έφερναν τα παιδιά.

Όμως μ' έπιασε αρκετή ανησυχία, όταν μια μέρα είδα το τετράδιό μου, ανάμεσα στ' άλλα, πάνω στην έδρα. Ο καθηγητής, σαν ήρθε η σειρά μου, με κοίταξε κάπως γελαστός και μου λέει: «Ωραία τα τραγούδια του Νικολάου Πολίτη,* που μας έφερες. Κοίταξε, τώρα, να μαζέψεις και τίποτε από το χωριό. Καλό θα σου κάνει». Τα άλλα παιδιά χαμογελούσαν, ίσως και να μην κατάλαβαν. Πάντως, εγώ ντράπηκα. Πού το κατάλαβε όμως ο δάσκαλος αμέσως αμέσως;

*Νικόλαος Πολίτης: πολύ γνωστός λαογράφος (1852-1921), ο οποίος συγκέντρωσε δημοτικά τραγούδια και εξέδωσε τη συλλογή Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού (1918)

Ιωάννης Ζαχαρίας, Νέος καλλιτέχνης

Αλλά σε λίγο παρηγορήθηκα, όταν ήρθε η σειρά της εργασίας ενός άλλου παιδιού, επίσης ξένου, από την πολιτεία. Ο καθηγητής πια εδώ δεν μπορούσε με κανένα τρόπο να συγκρατήσει τη σοβαρότητά του. «Μα, παιδί μου, τι είναι αυτά που έφερεις; του λέει. Εσύ δεν κατάλαβες απολύτως τίποτα. Κρίμα, στα τόσα και τόσα που έχουμε πει ως τώρα!». Και τι είχε

γίνει; Παρ' όλα τα μαθήματα, τους χορούς και τα τραγούδια, ο συμμαθητής μας αυτός, που ήταν και ο πιο φίλος μου – οι πατεράδες μας συνάδελφοι – είχε φέρει ως δημοτικό τραγούδι ένα τραγουδάκι του μουσικοσυνθέτη Αττίκ,^{*} και συγκεκριμένα εκείνο που λέει: «Την ώρα που περνούσε τ' οργανάκι». Κι ενώ κρατούσαμε όλοι την κοιλιά μας από τα γέλια, μερικοί μάλιστα είχαν πάρει να σιγοτραγουδούν «το οργανάκι», ο δάσκαλος έλεγε και ξανάλεγε: «Μα, βρε παιδί μου, από πού και ως πού; Τουλάχιστο να έφερνες τη “Μαρία την Πενταγιώτισσα” ή το “Τάκου τάκου ο αργα-

^{*}Αττίκ: πολύ γνωστός μουσικοσυνθέτης στην Αθήνα του μεσοπολέμου

λειός μου” να πω τα μπέρδεψες.
Αλλά αυτό “Την ώρα που περνούσε
τ’ οργανάκι”; Από πού κι ως πού;
Μυστήριο μέγα!». «Δεν είναι
μυστήριο δάσκαλε. Η πολιτεία είχε
κάνει έτσι το παιδί αυτό. Όχι μόνο
να μην ξέρει το λαϊκό πολιτισμό,
αλλά ούτε να μπορεί καν να τον
μάθει. Και το ξανάκανε, δυστυχώς,
όταν το ξαναπήρε».

Γ. Ιωάννου, *Εφήβων και μη*, Κέδρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποια γνώμη είχαν τα παιδιά για τα λαϊκά ήθη και έθιμα του τόπου τους; Πού οφείλεται και πώς εκδηλώνεται η αλλαγή της στάσης τους;

2 Με ποιους τρόπους καλλιέργησε ο φιλόλογος στους μαθητές το ενδιαφέρον για το λαϊκό πολιτισμό και την τοπική τους παράδοση;

3 Στο διήγημα συγκρίνονται δύο μοντέλα σχολικής διδασκαλίας. Ποια είναι αυτά και ποιο προβάλλεται ως καλύτερο;

4 Ο αφηγητής αναφέρει ότι ο ίδιος δυσκολευόταν να ανταποκριθεί στην προσπάθεια συγκέντρωσης του λαογραφικού υλικού. Γιατί; Πώς κρίνετε τη «μικρή πονηρία» του;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ **Απευθυνθείτε στο λαογραφικό μουσείο της περιοχής σας ή στο Κέντρο Έρευνας της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών (Συγγρού 129 και Βασιλείου Δίπλα 1, Αθήνα, τηλ. 210 9344806) και ζητήστε πληροφορίες για τον τρόπο συγκέντρωσης και καταγραφής του λαογραφικού γλωσσικού υλικού. Στη συνέχεια ζητήστε από τους παππούδες, τις γιαγιάδες ή γνωστά σας πρόσωπα μεγάλης ηλικίας να σας αφηγηθούν κάποιο έθιμο, δοξασία, παράδοση ή τραγούδι του τόπου τους· όλα αυτά καταγράψτε τα και καταχωρίστε τα στο λαογραφικό αρχείο που θα δημιουργήσετε στο σχολείο σας.**

♦ Αν ζείτε σε χωριό ή κωμόπολη της επαρχίας, καταγράψτε σε κασέτα δημοτικά τραγούδια της περιοχής σας, όπως τραγουδιούνται από ντόπιους λαϊκούς τραγουδιστές. Στη συνέχεια, απομαγνητοφωνήστε το συγκεντρωμένο υλικό και συγκρίνετε τα τραγούδια με άλλες παραλλαγές τους από τη συλλογή δημοτικών τραγουδιών του Νικόλαου Πολίτη.

ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Καραγκιόζης.

Ένα ελληνικό θέατρο σκιών

Το μικρό δοκίμιο για τον Καραγκιόζη, που ο υπερρεαλιστής ποιητής και ζωγράφος Νίκος Εγγονόπουλος έγραψε το 1969, έχει ως θέμα του την καταγωγή και τις ιδιαιτερότητες του ελληνικού θεάτρου σκιών. Στο παρακάτω απόσπασμα ο συγγραφέας εξετάζει κατ' αρχάς τις πιθανές επιδράσεις που δέχτηκε ο Καραγκιόζης από χώρες της Ανατολής, συγκρίνοντας κυρίως το ελληνικό με το τουρκικό θέατρο σκιών.

Κατόπιν αναφέρεται στη θεματολογία, τους ήρωες και τον τρόπο της παράστασης του ελληνικού Καραγκιόζη, τον οποίο θεωρεί αντιπροσωπευτικό και γνήσιο εκπρόσωπο της ελληνικής λαϊκής ψυχής.

Πολλοί είναι οι τόποι απ' όπου εικάζεται* ότι προήλθε το θέατρο σκιών. Η Κίνα, η Ιάβα* όπου φαίνεται πως αυτό το θέατρο εξακολουθεί να ακμάζει, ύστερα η Περσία, τέλος η Τουρκία. Εγώ δεν έχω δει, ποτέ μου, παράσταση ξένου Καραγκιόζη. Έχω δει όμως άπειρες φιγούρες του: γιαβανέζικες* σε μουσεία και τουρκικές, αυτές που φέρνουν συνηθέστατα διάφοροι περιηγητές σαν επιστρέφουν από τα παζάρια της Πόλης. Είναι φτιαγμένες άλλοτε από δέρματα χοντρά όμως διάφανα και χρωματισμένα, άλλοτε από χαρτόνι με διάτρητες* τις γραμμές των

*εικάζεται: πιθανολογείται *Ιάβα: νησί της Ινδονησίας *γιαβανέζικες: προερχόμενες από την Ιάβα
*διάτρητες: γεμάτες τρύπες

Σπυρόπουλος - Βασίλαρος, *Κολλητήρια*

λεπτομερειών του σώματος και της φορεσιάς. Όλες έχουν τον **ιδιάζοντα*** ρυθμό της χώρας τους: οι γραμμές είναι περίπλοκες, οι λεπτομέρειες παραφορτωμένες. Άπω Ανατολή και Περσία. Γιατί, το ξαναλέω, οι φιγούρες του τουρκικού Καραγκιόζη φέρνουν εμφανέστατη την περσική επίδραση και θυμίζουν, στον προσεκτικό παρατηρη-

*ιδιάζων: ιδιαίτερος

τή, τις μορφές προσώπων και
αμφιέσεων, * των περσικών, ίσως
και των αραβικών, αλλά διόλου των
τουρκικών, μικρογραφιών*
χειρογράφων.

Οι μορφές του ελληνικού
θεάτρου σκιών έχουν μια άκρα
λιτότητα, κι οι γραμμές των λεπτο-
μερειών είναι ακριβώς μόνο οι
απαραίτητες. Οι διάφοροι τύποι
ξεχωρίζουν απόλυτα ο ένας από
τον άλλο, και το κάθε πρόσωπο, με
μοναδική εξαίρεση τον πολυμελή
χορό των Θεσσαλονικιών Εβραίων,
κρατά μια απόλυτη αυτονομία και
αυτοτέλεια μορφής όσο και
χαρακτήρα. Τώρα τα κτίρια του

* αμφιέσεις: φορεσιές * μικρογρα-
φίες: ζωγραφίες στις οποίες οι
μορφές και τα αντικείμενα έχουν
μικρές διαστάσεις

αναλλοίωτου* σκηνικού: η μεν καλύβα, το μόνιμο ενδιαίτημα* του Καραγκιόζη, είναι μια ρεαλιστική, κατά το μάλλον ή ήττον,* αναπαράσταση ερειπίου. Το δε «σαράι του πασά», παρ' όλα τα μισοφέγγαρα που κοσμούν τους τρούλους* του, είναι πανομοιότυπο με τις παραστάσεις κτιρίων στη βυζαντινή ζωγραφική, λ.χ. απ' την αναπαράσταση εκκλησίας στο μοναδικό ελληνικό ψηφιδωτό που παρέμεινε στο εξωτερικό του Αγίου Μάρκου*

*αναλλοίωτο: αυτό που δεν αλλάζει με το πέρασμα του χρόνου

*ενδιαίτημα: κατοικία

*κατά το μάλλον ή ήττον:

περισσότερο ή λιγότερο

*τρούλος: οροφή του κτιρίου

*Άγιος Μάρκος: ο κεντρικός ναός της Βενετίας

της Βενετίας, στο τύμπανο* πάνω από την αριστερή πόρτα, μέχρι τις μορφές κτιρίων στις φορητές εικόνες* και στα μωσαϊκά, να πούμε, της Ραβέννης, * του Καχριέ-Τζαμί και του Μεγάλου Τεμένους* της Δαμασκού.

Ενώ στο τουρκικό θέατρο σκιών ο διάλογος περιορίζεται σε μια ανταλλαγή στοχασμών, ευφυολογημάτων* και βωμολοχιών* ανάμεσα στους δύο τυπικούς πρωταγωνι-

*τύμπανο: το στήριγμα του τρούλου στους βυζαντινούς ναούς *φορητές εικόνες: μικρές εικόνες που μεταφέρονται *Ραβέννα: ιταλική πόλη *Καχριέ-Τζαμί, Μεγάλο Τέμενος: θρησκευτικά μνημεία της Δαμασκού *ευφυολογήματα: έξυπνες ατάκες *βωμολοχίες: υβριστικά λόγια

στές, τον Καραγκιόζη και το Χατζη-αβάτη, αντίθετα, το ελληνικό θέατρο σκιών είναι πραγματικό θέατρο, με διάλογο αλλά και έντονη δράση. Αναπαραστάσεις επεισοδίων από την ταραχώδη ζωή του ήρωα του. Χρησιμοποιεί δε έναν τρόπο συγγενή με την «Κομμέντια ντελ' Άρτε»:* κάθε επεισόδιο σαφώς καθορισμένο, εκ των προτέρων, στις γενικές του γραμμές, ερμηνεύεται κάθε φορά, ως προς τις λεπτομέρειες, σύμφωνα με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα και τη διάθεση του εκτελούντος Καραγκιοζοπαίκτη και των βοηθών του. Το «ρεπερτόριο»* των

*Κομμέντια ντελ' Άρτε: ιταλικό θεατρικό είδος που στηρίζεται στον αυτοσχεδιασμό *ρεπερτόριο: το σύνολο των έργων που μπορεί να ανεβάσει το θέατρο

επεισοδίων είναι απέραντο κι αναρίθμητοι οι συμπρωταγωνιστές κι οι «κομπάρσοι».* Πολλές φορές ο δικός μας Καραγκιόζης παίρνει ρόλους δευτερεύοντες και τριτεύοντες ακόμη, μέχρι του σημείου να είναι κι ένας απλός θεατής, όταν το «θέμα» επεκτείνεται στην περιοχή των λαϊκών ιστορικών παραδόσεων, και τότε πρωταγωνιστεί ένας ήρωας είτε της Επανάστασεως του '21, ο Κατσαντώνης, ο Αθανάσιος Διάκος, είτε της Αρχαιότητας: ο Μεγ. Αλέξανδρος. Αλλά κι ο Αλή Πασάς κι η Κυρά Βασιλική,* κι ο... Οθέλλος με

*κομπάρσοι: πρόσωπα που παίζουν βοηθητικούς ή ασήμαντους ρόλους μπορούν να πρωταγωνιστήσουν επίσης. *Κυρά Βασιλική: Ηπειρώτισσα, γυναίκα του Αλή Πασά

τη Δυσδαιμόνα,* κι άλλοι πολλοί
Ο Καραγκιόζης μας έχει τάσεις
προς το θεαματικό, το «Grand
Spectacle».* Πολλές φορές, στο
πλήθος των συνηθισμένων
προσώπων προστίθενται, πάνω
στην επιφάνεια της οθόνης, του
«Καραγκιόζ-μπερντέ», άλλο πλήθος
θηρίων, τεράτων, αγγέλων, δαιμό-
νων, αμαξών, αρμάτων, караβιών,
αυτοκινήτων, αεροστάτων,
αεροπλάνων, μέχρι την πολυθρόνα
του οδοντοϊατρού και το κρεβάτι
του χειρουργού. Συχνά ανάβονται
και μυριόχρωμα βεγγαλικά, προπά-
ντων στο τέλος της παραστάσεως,
στις «αποθεώσεις». Το δε ατομικό

*Οθέλλος, Δυσδαιμόνα: βασικοί
ήρωες στο δράμα του Ουίλλιαμ
Σαίξπηρ Οθέλλος* Grand
Spectacle: το μεγάλο θέαμα

τραγούδι με το οποίο προαγγέλλει την εμφάνιση του πάνω στη σκηνή το κάθε πρόσωπο κάποιας σημασίας, Βελή Γκέκας, Χατζηαβάτης, Νιόνιος, Μπαρμπα-Γιώργος, Τουρκοπούλα, κ.λπ., παραχωρεί τη θέση του σε φωνητικούς χορούς.

Ο Καραγκιόζης είναι ο γνήσιος θεατρικός εκπρόσωπος της λαϊκής ψυχής, των λαϊκών τάσεων και διαθέσεων, των λαϊκών πόθων κι επιθυμιών. Με πολλή κομψότητα, με πολλή διακριτικότητα, αλλά και με αρκετή, ενίοτε, δύναμη. Μ' αυτή τη συνήθεια που έχουμε του «ποιος είσαι συ και ποιος είμαι γω», εδώ όπου ο καθείς έχει μια τόσο βαθιά, και πόσο εύθικτη, συνείδηση της «ανθρωπίνης του αξιοπρέπειας», κι όπου στο ίδιο μέρος είναι πολύ φυσικό να εμφανισθούν, ταυτόχρονα, πλάι πλάι, ένας δισεκατομμυριού-

χος εφοπλιστής ή μεγαλοβιομήχανος και διακόσιοι τόσοι φουκαράδες, τα επεισόδια του Καραγκιόζη διατραγωδούν* τα μαρτύρια του κοσμάκη και τις βασανισμένες του προσπάθειες «ναν τα βγάλει πέρα», «ναν τα ξεκεφαλώσει».* Ας μη μας γελούν οι μορφές του πασά, των θυγατέρων του (οι βεζυροπούλες), οι αυλικοί του (αυλοκόλακες) και οι λοιποί που τον ακολουθούν. Δεν είναι κανένα κατάλοιπο,* όπως είναι φυσικό να το φανταστεί κανείς, της «προελεύσεως» του Καραγκιό-

*διατραγωδούν: διεκτραγωδούν, αφηγούνται δίνοντας έμφαση στα τραγικά στοιχεία της ιστορίας

*ναν τα ξεκεφαλώσει: να τα καταφέρει *κατάλοιπο: οτιδήποτε απομένει

ζη. Απλούστατα συγκαλύπτουν* τη μορφή του «κακού πλουσίου» του Ευαγγελίου, του σκληρού, του άκαρδου, του φιλάργυρου, του ακαταλόγιστου, που βασανίζει τους αδυνάτους που είχαν την ατυχία να πέσουν στα νύχια του, ενώ πιστεύει, και το διαλαλεί μεγαλόφωνα, πως είναι δίκαιος και αλάνθαστος, αγαθός και πονόψυχος! Και της Συνοδείας του. Ο ελληνικός Καραγκιόζης είναι βαθύτατα πατριώτης, γνώστης των αρετών και των παραδόσεων της Φυλής. Όμως αδιαφορεί για την πατρίδα και την καταγωγή του δυνάστη, αρνείται να του αναγνωρίσει, με κάθε τρόπο, οποιαδήποτε ειδική εθνικότητα και τον απωθεί, απλούστατα, στη

*συγκαλύπτουν: κρύβουν, αποσιωπούν κάτι σκόπιμα

γενική συνομοταξία* των «Τούρκων». Δίχως να είναι μισαλλόδοξος* ή ξενόφοβος,* ο Καραγκιόζης μας εφαρμόζει, με τον τρόπο του, τη ρήση του παλαιού φιλοσόφου: «Να αντιτάσσεται η βία στη βία».

**Ν. Εγγονόπουλος, Ο Καραγκιόζης.
Ένα ελληνικό θέατρο σκιών,
Ύψιλον**

*συνομοταξία: ομάδα, κατηγορία

*μισαλλόδοξος: εχθρικός, με έλλειψη ανοχής για κάθε αντίθετη άποψη, θεωρία ή ιδεολογία

*ξενόφοβος: εχθρικός με τους ξένους

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Σε τι διαφέρουν οι φιγούρες του ελληνικού θεάτρου σκιών από εκείνες των χωρών της Ανατολής;

2 Ποια είναι τα κτίρια που εμφανίζονται σταθερά στο σκηνικό του ελληνικού θεάτρου σκιών και ποια είναι τα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα;

3 Πώς τεκμηριώνει ο συγγραφέας την παρατήρηση του ότι «το ελληνικό θέατρο σκιών είναι πραγματικό θέατρο»;

4 Από πού αντλεί τα θέματα του το ελληνικό θέατρο του Καραγκιόζη και με ποιους τρόπους εμπλουτίζει το θέαμα που προσφέρει;

5 Ποιοι είναι οι δυο κόσμοι που συγκρούονται στο ελληνικό θέατρο σκιών και ποια μηνύματα

προβάλλει ο Καραγκιόζης μέσα από τις καταστάσεις που θεατροποιεί;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

◆ Χωριστείτε σε τρεις ομάδες. Η πρώτη θα αναλάβει να γράψει διάλογους για ένα σύγχρονο έργο Καραγκιόζη, το οποίο θα σατιρίζει περιστατικά της επικαιρότητας. Η δεύτερη θα κατασκευάσει, με τη Βοήθεια του καθηγητή των Καλλιτεχνικών, τις απαραίτητες φιγούρες και θα επιλέξει τη μουσική. Η τρίτη ομάδα θα εξασκηθεί στην υποκριτική, ώστε να παρουσιάσει την παράσταση του Καραγκιόζη στο πλαίσιο του μαθήματος ή σε μια σχολική εκδήλωση.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Γιώργος Σικελιώτης, Οικογένεια

Τα κείμενα που ανθολογούνται σ' αυτή την ενότητα αναφέρονται στις σχέσεις που αναπτύσσονται στο εσωτερικό της οικογένειας. Την οικογένεια αποτελούν άνθρωποι διαφορετικής ηλικίας με ιεραρχική σχέση μεταξύ τους (κατά παράδοση αρχηγός της οικογένειας θεωρείται ο πατέρας) και διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους. Συχνά μέσα στην

οικογένεια προκύπτουν προβλήματα ή συγκρούσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά. Όσο κι αν ο θεσμός της οικογένειας εξελίσσεται μέσα στο χρόνο και προσαρμόζεται σε νέες συνθήκες και σύγχρονες αντιλήψεις, στον πυρήνα των οικογενειακών σχέσεων υπάρχουν πάντα δεσμοί αγάπης και στοργής. Οι δεσμοί αυτοί δείχνουν το σημαντικό ρόλο που εξακολουθεί να έχει η οικογένεια για το σύγχρονο άνθρωπο και ανταποκρίνονται στις σημερινές αξίες της ελληνικής κοινωνίας.

ΠΕΡΛ ΜΠΑΚ

Η μάνα

Στο απόσπασμα από το μυθιστόρημα Η μάνα (1934) της Αμερικανίδας Περλ Μπακ περιγράφονται η καθημερινή ζωή και οι ασχολίες μιας μητέρας που συντηρεί με την αδιάκοπη εργασία και τη σταθερή αφοσίωση της τη φτωχή αγροτική της οικογένεια. Η ιστορία εκτυλίσσεται στην Κίνα των αρχών του εικοστού αιώνα και επικεντρώνεται στη μορφή της μητέρας, η οποία, πρότυπο αγάπης, κατανόησης και προσφοράς, στηρίζει την παραδοσιακή πατριαρχική οικογένεια.

Εχει καμιά διαφορά η μια μέρα από την άλλη κάτω από τον ουρανό για μια μάνα; Το πρωί η μάνα ξύπνησε και σηκώθηκε πριν

ακόμα χαράξει η αυγή, κι ενώ οι άλλοι κοιμόντουσαν ακόμα, άνοιξε την πόρτα, έβγαλε τα πουλερικά* και το γουρούνι, πήγε το νεροβούβαλο μέσα στο μαντρί, και καθάρισε όσες βρομιές είχαν κάνει τη νύχτα, τις μάζεψε και τις έκανε ένα σωρό, σε μια γωνιά του μαντριού. Ενώ οι άλλοι ήταν ακόμη ξαπλωμένοι, πήγε στην κουζίνα, άναψε τη φωτιά και έβρασε το νερό για να πιούνε ο άντρας και η γριά όταν σηκώνονταν, και λίγο από αυτό το έριξε σε μια ξύλινη λεκάνη για να δροσίσει λίγο και να μπορέσει να πλύνει τα μάτια του κοριτσιού.

Κάθε πρωί τα μάτια του κοριτσιού ήταν σφιχτά κλεισμένα και δεν μπορούσε να δει καθόλου ώσπου να του τα πλύνει. Στην αρχή

*πουλερικά: τα εκτρεφόμενα πτηνά

το παιδί φοβόταν, όπως και η μάνα, αλλά η γριά σφύριξε: *

«Έτσι ήμουνα κι εγώ, σαν ήμουνα μικρή, μα δεν πέθανα!».

Τώρα το είχαν συνηθίσει και ήξεραν ότι δε σήμαινε τίποτε έξω από το ότι κάμποσα παιδιά ήταν έτσι κι ότι δεν πέθαναν από αυτό. Μόλις που είχε ρίξει νερό στη λεκάνη, όταν πρόβαλαν τα παιδιά, το αγόρι κρατώντας το κορίτσι από το χέρι. Είχαν βγει συρτά από το κρεβάτι χωρίς να κάνουν θόρυβο, χωρίς να ξυπνήσουν τον άντρα που έτρεμαν το θυμό του, γιατί παρ' όλους τους καλούς και κεφάτους τρόπους που είχε, όταν ήθελε να είναι κεφάτος και καλός, ο άντρας ήταν ικανός να θυμώσει και να τα

* σφύριξε: σχολίασε (εδώ μεταφορικά)

ξυλοφορτώσει* άγρια αν τον
ξυπνούσαν πριν από την ώρα του.
Τα δυο τους στέκονταν βουβά στην
πόρτα κοιτάζοντας τη μάνα και το
αγόρι ανοιγόκλεινε τα μάτια του και
χασμουριόταν, αλλά το κοριτσάκι
καθόταν υπομονετικά περιμένο-
ντας, με τα μάτια σχεδόν κατάκλει-
στα. Ύστερα η μάνα σηκώθηκε
βιαστικά και παίρνοντας την γκρίζα
πετσέτα που ήταν κρεμασμένη σ'
έναν ξύλινο γάντζο, βούτηξε τη μια
της άκρη στη λεκάνη και σιγά σιγά
καθάρισε τα μάτια του κοριτσιού. Το
παιδί κλαψούρισε, χωρίς να βγάζει
ήχο από το στόμα του, μόνο με την
ανάσα του, και η μάνα αναλογίστη-
κε, όπως κάθε πρωί:

«Δεν πρέπει λοιπόν να ξεχάσω
την αλοιφή για τα μάτια αυτού του

*να τα ξυλοφορτώσει: να τα δείρει

παιδιού. Κάποτε πρέπει να φροντίσω και γι' αυτό. Αν δεν το ξεχάσω όταν πουληθεί το φορτίο με το άχυρο του ρυζιού, την άλλη φορά, θα του πω να πάει σ' ένα μαγαζί με φάρμακα - υπάρχει κάποιο κοντά στην πύλη στα δεξιά, κατηφορίζοντας σ' ένα μικρό δρομάκι».

Ενώ το σκεφτόταν αυτό, ο άντρας πρόβαλε στην πόρτα φορώντας τα ρούχα του. Χασμουρήθηκε δυνατά κι ύστερα έξυσε το κεφάλι του. Εκείνη είπε φωναχτά τη σκέψη της:

«Όταν θα πας να πουλήσεις αυτό το δεμάτι με το άχυρο του ρυζιού, να πας και σε κείνο το μαγαζί που είναι κοντά στην Πύλη του Νερού και να ζητήσεις καμιά αλοιφή ή κανένα άλλο φάρμακο για πονεμένα μάτια σαν και τούτα».

**Εμμανουήλ
Ζαΐρης, Οι
σιδερώστρες
(λεπτομέρεια)**

Όμως ο άντρας ήταν ακόμα βαρύς από τον ύπνο κι απάντησε θυμωμένα:

«Και γιατί να ξοδέψουμε από το λίγο έχει μας για πονεμένα μάτια, αφού δε θα πεθάνει ποτέ από δαύτα.* Είχα κι εγώ πονεμένα μάτια όταν ήμουν μικρός κι ο πατέρας μου ποτέ του δεν ξόδεψε τα λεφτά

***δαύτα: λαϊκή λέξη, αυτά**

του για μένα, μόλο που* ήμουνα ο μοναδικός γιος που του είχε απομείνει».

Η μάνα, καταλαβαίνοντας πως δεν ήταν κατάλληλη η στιγμή για να μιλήσει, δεν είπε τίποτε παραπάνω και πήγε να του βάλει το νερό του. Ήταν όμως κάπως θυμωμένη και δεν του το έδωσε στο χέρι, αλλά το άφησε στο τραπέζι για να το πάρει μόνος του, αλλά δεν είπε τίποτα και ξέχασε την υπόθεση, για την ώρα. Η αλήθεια ήταν ότι πολλά παιδιά είχαν πονεμένα μάτια, και γίνονταν καλά όταν μεγάλωναν, όπως και ο άντρας, που, μόλο που τα μάτια του είχαν κάτι σημάδια γύρω από τα βλέφαρα, που φαίνονταν, αν τα κοίταζε κανένας κατά πρόσωπο, έβλεπε καλά όταν

*μόλο που: αν και, μολονότι

δεν ήταν πολύ μικρό εκείνο που περιεργαζόταν. Δεν ήταν όμως από κείνους τους μορφωμένους που ζούνε με τα βιβλία και πρέπει να βλέπουνε καλά, κι έτσι αυτό δεν είχε σημασία.

Ξάφνου η γριά αναταράχτηκε και φώναξε αδύναμα, και η μάνα τής έφερε ένα κύπελλο με ζεστό νερό, της το έδωσε να το πιει πριν σηκωθεί, και η γριά το ρούφηξε με θόρυβο και ρεύτηκε όλα τα κακά αέρια που έρχονταν από το άδειο στομάχι της, βόγκηξε λίγο και παραπονέθηκε για την ηλικία της, που την έκανε να νιώθει αδύναμη τα πρωινά.

Η μάνα γύρισε στην κουζίνα κι άρχισε να ετοιμάζει το πρωινό, και τα παιδιά κάθισαν κοντά της πάνω στο χώμα περιμένοντας κουβαριασμένα γιατί το πρωί ήταν κρύο. Το

αγόρι σηκώθηκε στο τέλος και πήγε κοντά στη μάνα του που τάιζε τη φωτιά, αλλά το κορίτσι έμεινε μόνο του. Ξαφνικά ο ήλιος πρόβαλε πάνω από τους ανατολικούς λόφους και το φως ξεχύθηκε σε μεγάλες φωτεινές αχτίνες, που έπεσαν πάνω στα μάτια του παιδιού κι εκείνο τα έκλεισε αμέσως. Άλλοτε θα έκλαιγε, αλλά τώρα πήρε μόνο μια βαθιά ανάσα, όπως θα έκανε ένας μεγάλος, και κάθισε φρόνιμο με τα βλέφαρα σφιχτά κλεισμένα και δεν κουνήθηκε καθόλου μέχρι που ένωσε τη μάνα του να του βάζει μπροστά του μια γαβάθα* με φαγητό.

Ναι, είναι αλήθεια ότι όλες οι μέρες ήταν όμοιες για τη μάνα, αλλά ποτέ της δεν τις βρήκε στενόχωρες ή πληκτικές κι ήταν αρκετά

*γαβάθα: βαθύ πιάτο

ευχαριστημένη με το πέρασμά τους. Αν κανένας τη ρωτούσε, θ' άνοιγε διάπλατα εκείνα τα φωτεινά της μάτια και θα έλεγε: «Μα η γης αλλάζει από τη σπορά μέχρι τη συγκομιδή κι έπειτα είναι και το ωρίμασμα της σοδειάς από τη γη μας, και η πληρωμή των σπόρων στον ιδιοκτήτη για τη γη που νοικιάζουμε, κι είναι και οι γιορτές και οι σχόλες και η Πρωτοχρονιά, ναι, ακόμα και τα παιδιά αλλάζουν και μεγαλώνουν, και βρίσκω απασχόληση φτιάχνοντας κι άλλα, και για μένα δεν υπάρχει τίποτα που να μην αλλάζει και όλα αλλάζουν αρκετά για να με κάνουν να δουλεύω από την αυγή ώσπου να πέσει το σκοτάδι, τ' ορκίζομαι». Όταν της περίσσευε λίγος χρόνος, υπήρχαν άλλες γυναίκες στο χωριουδάκι, αυτή που ήταν να

γεννήσει κι εκείνη που θρηνούσε ένα παιδί που είχε χάσει, ή μια άλλη που είχε κάποιο σχέδιο να κεντήσει ένα λουλούδι πάνω σε παπούτσι ή κανένα καινούριο τρόπο για να κοπεί ένα πανωφόρι. Ήταν και μέρες που πήγαινε στην πόλη για να πουλήσει σπόρο ή λάχανα μαζί με τον άντρα της, κι εκεί στην πόλη μπορούσες να δεις περίεργα πράγματα και να τα σκεφθείς, αν βέβαια περίσσευε χρόνος για σκέψη. Αλλά η αλήθεια ήταν ότι αυτή η γυναίκα ήταν από κείνες που μπορούσαν να ζουν ικανοποιημένες με τον άντρα και τα παιδιά χωρίς να σκέφτονται τίποτε άλλο. Εκείνης της έφτανε να γνωρίζει συχνά όλο τον πόθο του άντρα, να πιάνει παιδί μ' αυτόν, να ξέρει ότι μια ζωή μεγαλώνει μέσα στο ίδιο της το κορμί, να νιώθει

αυτή την καινούρια σάρκα να παίρνει μορφή και να μεγαλώνει, να γεννάει και να νιώθει τα μωρουδίστικα χείλια να πίνουν από το στήθος της. Της έφτανε να ξυπνάει με το χάραμα, να ταΐζει την οικογένεια της, να ταΐζει τα ζώα, να σπέρνει τη γη και να μαζεύει τον καρπό της, να τραβάει νερό από το πηγάδι για να πιουν, να περνάει μέρες ολάκερες στους λόφους συνάζοντας αγριόχορτα και να νιώθει τον ήλιο και τον άνεμο πάνω της. Χαιρόταν όλη τη ζωή της, τη γέννα, τη δουλειά στα χωράφια, τον ύπνο, το φαγητό και το νερό που έπινε, το σκούπισμα και το συγύρισμα του σπιτιού, τα καλά λόγια από τις γυναίκες του χωριού που την παίνευαν για την προκοπή και για το ράψιμο της. Ακόμα και ο τσακωμός με τον άντρα της ήταν

καλός και δυνάμωνε το πάθος που ένωθε ο ένας για τον άλλο. Έτσι ξυπνούσε κεφάτη κάθε πρωί.

Αυτή τη μέρα, αφού έφαγε ο άντρας, κι αφού στέναξε, πήρε το σκαλιστήρι* του και ξεκίνησε κάπως άκεφα, όπως το συνήθιζε πάντα, για το χωράφι, κι εκείνη καθάρισε τις γαβάθες, έβαλε τη γριά να καθίσει στον ήλιο, κάτω από τη ζεστασιά του, και πρόσταξε τα παιδιά να μην παίζουν κοντά στη γούρνα. * Ύστερα πήρε το σκαλιστήρι της και ξεκίνησε κι εκείνη σταματώντας μια δυο φορές για να κοιτάξει πίσω της. Η αδύναμη φωνή της γριάς μόλις που ακουγόταν και η μάνα χαμογέλασε και συνέχισε το

* σκαλιστήρι: εργαλείο για το σκάλισμα του χωραφιού * γούρνα: λάκκος, όπου μαζεύεται νερό

δρόμο της. Το μόνο που μπορούσε να κάνει η γριά ήταν να προσέχει την πόρτα και το έκανε με περηφάνια. Μόλο που ήταν γριά και μισότυφλη, μπορούσε να διακρίνει αν πλησίαζε κανένας που δεν έπρεπε και θα έμπηγε αμέσως τις φωνές. Ήταν ενοχλητική γριά και οι ενοχλητικοί γέροι είναι χειρότεροι κι από τα παιδιά, γιατί δεν μπορείς να τους χαστουκίσεις όπως τα παιδιά. Κι όμως, όταν η γυναίκα του ξαδέρφου είπε κάποτε: «Θα είναι πολύ καλό για σένα να πεθάνει αυτό το γέρικο πράμα, που είναι τόσο γερασμένο και στραβό, κι όλο πόνους και γκρίνια για το φαγητό», η μάνα είχε απαντήσει με τον ήρεμο τρόπο που έπαιρνε όταν ένιωθε κάποτε κρυφή στοργή: «Ναι, αλλά είναι πολύ χρήσιμη ακόμα, για να μας φυλάει την πόρτα, κι ελπίζω ότι

θα ζήσει μέχρι που να μεγαλώσει λίγο το κορίτσι».

Ναι, η μάνα ποτέ της δεν μπορούσε να κάνει την καρδιά της να σκληρύνει απέναντι σε μια γριά σαν κι εκείνη. Είχε ακούσει για γυναίκες που περηφανεύονταν ότι είχαν κηρύξει τον πόλεμο στα σπίτια τους ενάντια στις πεθερές τους και πως δεν μπορούσαν να ανεχτούνε τον κακό τους τρόπο. Όμως σ' αυτή τη νεαρή μάνα, η γριά φαινότανε σαν να ήτανε ένα ακόμα παιδί της, ολότελα ξεμωραμένο,* που ήθελε τούτο και το άλλο, όπως τα παιδιά. Έτσι καμιά φορά της φαινόταν κουραστικό να τρέχει εδώ κι εκεί πάνω στους λόφους την

*ξεμωραμένο: αυτό που έχει χάσει τη λογική, έχει επανέλθει στην παιδική ηλικία

άνοιξη, ψάχνοντας να βρει ένα χόρτο που πολύ το 'χε πεθυμήσει η δύστυχη γριά, όμως, όταν έφτασε κάποιο καλοκαίρι κι έπεσε βαριά διάρροια στο χωριό, τόσο βαριά που πέθαναν δυο ολόγεροι άντρες, μερικές γυναίκες και πολλά μικρά παιδιά, και η γριά ήταν του θανατά, ή τουλάχιστον έτσι τους φαινόταν, αγόρασαν το καλύτερο φέρετρο που μπόρεσαν να βρουν και το ετοίμασαν. Η γριά όμως δεν πέθανε και η νεαρή μάνα ένιωσε αληθινή χαρά όταν την είδε πως γαντζώθηκε στη ζωή και κατάφερε να ζήσει. Ναι, μόλο που η σκληρόπετση* γριά είχε λιώσει δυο νεκρικά φορέματα, η μάνα ήταν ευτυχισμένη που ζούσε ακόμα. Όλο το χωριό το είχε για αστείο το πώς κρεμόταν στη

*σκληρόπετση: ανθεκτική

ζωή. Το κόκκινο ρούχο που είχε φτιάξει η μάνα για να τη θάψει, το φορούσε κάτω από το γαλάζιο, όπως ήταν έθιμο σ' εκείνα τα μέρη, μέχρι που να λιώσει και να πεταχτεί και η γριά ανυπομονούσε και δεν αισθανότανε καλά ώσπου η μάνα τής ετοίμασε καινούριο. Και τώρα, φορούσε αυτό το δεύτερο χαρούμενη κι αν κανένας τής φώναζε: «Ακόμα εδώ είσαι, γριούλα;», απαντούσε κεφάτα: «Ναι, εδώ είμαι και φοράω τα καλά μου νεκρικά φορέματα. Εκείνα λιώνουν, εγώ ζω. Τα λιώνω και ούτε που ξέρω πόσα θα λιώσω ακόμα».

Και η γριά γελούσε καθώς σκεφτόταν πόσο όμορφο αστείο ήταν που ζούσε και που δεν έλεγε να πεθάνει.

Τώρα, κοιτάζοντας πίσω, η μάνα χαμογέλασε κι άκουσε τη φωνή της γριάς: «Ήσυχασε, καλή μου κόρη - εγώ είμαι εδώ και φυλάω την πόρτα».

Ναι, θα της λείψει πολύ όταν θα πεθάνει αυτή η γέρικη ψυχή. Αλλά τι σημασία έχει που θα της λείψει; Η ζωή ερχόταν κι έφευγε την ορισμένη ώρα και δεν μπορείς να ελπίζεις πως θα ξεφύγεις από την ώρα σου.

Κι έτσι η μάνα συνέχισε ήσυχη το δρόμο της.

Π. Μπακ, Η μάνα,
μτφρ. Κώστας Κυριαζής, Πάπυρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποια προβλήματα αντιμετωπίζει η οικογένεια και με ποιον τρόπο η μάνα προσπαθεί να τα επιλύσει;
- 2** Κάθε πρόσωπο της οικογένειας έχει την αγάπη και τη φροντίδα της μάνας. Πώς εκδηλώνει τη στοργή της στο καθένα;
- 3** Πώς αξιοποιεί η μάνα το λιγοστό ελεύθερο χρόνο της;
- 4** Πώς αντιμετωπίζει ο κοινωνικός περίγυρος τη γριά; Ποια σχέση υπάρχει ανάμεσα στη γριά και τη μάνα;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Συγκρίνετε τις συνθήκες ζωής και εργασίας της Κινέζας μάνας με το σύγχρονο τρόπο ζωής της δικής σας μητέρας. Παρατηρήστε με ποιον τρόπο μοιράζονται οι διάφορες εργασίες ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Συγκρίνετε αυτή την κατανομή με την κατάσταση που υπάρχει σήμερα σε μια οικογένεια που ζει στην πόλη ή στο χωριό.
- ◆ Διαβάστε το κείμενο σε ηλικιωμένους ανθρώπους της οικογένειας ή του κοινωνικού σας περίγυρου που έχουν ζήσει ή ζουν σε χωριό και ζητήστε τους να βρουν αντιστοιχίες με εμπειρίες ή αναμνήσεις από τη δική τους οικογένεια.

Περλ Μπακ (1892-1973)

Αμερικανίδα συγγραφέας που τιμήθηκε με το Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1938. Ιδιαίτερα γνωστή έγινε από τα μυθιστορήματα της που περιγράφουν τη ζωή στην Κίνα στις αρχές του εικοστού αιώνα και ιδίως από το βιβλίο της *Καλή γη* (1931) στο οποίο περιγράφονται οι δυσκολίες μιας φτωχής αγροτικής οικογένειας που αγωνίζεται να αποκτήσει γη και να βελτιώσει την κοινωνική της θέση. Έγραψε επίσης διηγήματα και μυθιστορήματα: *Το σπίτι της γης* (1935), *Δράκου γέννα* (1942), *Αρχοντική γυναίκα* (1936), *Το παιδί που ποτέ δεν μεγάλωσε* (1950) κ.ά.

ANNA FRANK

Από το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ

Η καθημερινή ζωή της Εβραίας συνομήλικης σας Άννας Φρανκ, η οποία έγραψε μεγάλο μέρος του ημερολογίου της κάτω από δυσχερείς συνθήκες, στη διάρκεια του Β' αγκόσμιου πολέμου, διαφέρει πολύ από τις δικές σας εμπειρίες. Οι καταστάσεις όμως και οι σκέψεις που κατέγραψε η δεκατριάχρονη Άννα το 1942 στο παρακάτω απόσπασμα του ημερολογίου της είναι αρκετά αντιπροσωπευτικές τόσο για την εφηβική ψυχολογία όσο και για τις σύγχρονες οικογενειακές σχέσεις, οι οποίες πολλές φορές αντιμετωπίζουν μικρά ή μεγάλα προβλήματα.

**Γιώργος Βακιρτζής, Αφίσα
για την κινηματογραφική ταινία
Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ**

Σάββατο, 7 Νοεμβρίου 1942

Aγαπητή Κίτυ,*
Η μητέρα είναι τρομερά
εκνευρισμένη, πράγμα που με
εκθέτει σε κίνδυνο. Είναι τάχα
τυχαίο που πάντα εγώ τα πληρώνω

*Κίτυ: επινοημένη φίλη στην οποία
απευθύνει η Άννα ό,τι γράφει στο
ημερολόγιο της

και ποτέ η Μαργκότ; Χθες βράδυ, για παράδειγμα, η Μαργκότ διάβαζε ένα βιβλίο εικονογραφημένο με υπέροχα σκίτσα· κάποια στιγμή σηκώθηκε και βγήκε από το δωμάτιο, αφήνοντας το βιβλίο της ανοιχτό, για να συνεχίσει το διάβασμα μόλις θα ξαναγύριζε. Δεν είχα τίποτα το ιδιαίτερο να κάνω εκείνη την ώρα και το πήρα για να χαζέψω τις εικόνες. Μόλις γύρισε η Μαργκότ, με είδε με το βιβλίο στα χέρια, ζάρωσε τα φρύδια της και με παρακάλεσε να της το δώσω. Θέλησα να το κρατήσω ακόμα μια στιγμή. Η Μαργκότ θύμωσε για τα καλά και τότε μπήκε στη μέση η μητέρα λέγοντας:

- Η Μαργκότ είχε και διάβαζε αυτό το βιβλίο· πρέπει λοιπόν να της το δώσεις. Μπαίνοντας στο δωμάτιο

και αγνοώντας όμως για τι πράγμα επρόκειτο, ο πατέρας είδε το μισοκακόμοιρο ύφος της Μαργκότ και ξέσπασε:

– Θα ήθελα πολύ να δω τι θα έκανες αν η Μαργκότ άρχιζε να ξεφυλλίζει ένα από τα βιβλία σου!

Υποχώρησα στη στιγμή και, αφού άφησα το βιβλίο, βγήκα από το δωμάτιο - πειραγμένη, κατά τα λεγόμενα του πατέρα. Δεν ήμουν ούτε πειραγμένη ούτε στενοχωρημένη. Απλώς, ήμουν λυπημένη.

Η δικαιοσύνη επέβαλλε να μη με μαλώσει ο πατέρας δίχως να ρωτήσει την αιτία της φιλονικίας* μας. Θα έδινά μόνη μου το βιβλίο στη Μαργκότ, και μάλιστα πολύ πιο γρήγορα, αν ο πατέρας και η μητέρα δεν είχαν ανακατευτεί· αντί

*φιλονικία: τσακωμός

γι' αυτό, πήραν άπρεπα το μέρος της αδερφής μου, σαν να την είχα αδικήσει.

Η μητέρα προστατεύει τη Μαργκότ, αυτό είναι ολοφάνερο· προστατεύουν πάντα η μια την άλλη. Έχω τόσο πολύ συνηθίσει αυτή την κατάσταση, ώστε έχω γίνει εντελώς αδιάφορη στις μομφές* της μητέρας και στην γκρινιάρικη διάθεση της Μαργκότ.

Δεν τις αγαπώ, παρά μόνο γιατί είναι μητέρα μου και αδερφή μου. Για τον πατέρα, το πράγμα είναι διαφορετικό. Πληγώνομαι κάθε φορά που δείχνει την προτίμηση του για τη Μαργκότ, που επιδοκιμάζει τις πράξεις της, που τη γεμίζει μ' επαίνους και χάδια, γιατί αγαπώ τρελά τον Πιμ. Είναι το μεγάλο μου

*μομφές: κατηγορίες

ιδεώδες. Δεν αγαπώ κανέναν στον κόσμο όσο τον πατέρα.

Δεν καταλαβαίνει ότι στη Μαργκότ δε φέρεται με τον ίδιο τρόπο που φέρεται σε μένα. Η Μαργκότ είναι αναμφισβήτητα η πιο έξυπνη, η πιο ευγενική, η πιο όμορφη και η πιο καλή! Παρ' όλ' αυτά έχω κι εγώ λίγο δικαίωμα να με παίρνουν στα σοβαρά. Υπήρξα πάντα ο κλόουν της οικογένειας, πάντα με χαρακτηρίζουν ανυπόφορη και πάντα είμαι ο αποδιοπομπαίος τράγος· εγώ πάντα πληρώνω τα σπασμένα, τότε εισπράττοντας επιπλήξεις και τότε πνίγοντας μέσα μου την απελπισία μου. Τα φαινομενικά κανακέματα* δε μ' ευχαριστούν πια, ούτε και οι λεγόμενες σοβαρές συζητήσεις. Περιμένω από τον

***κανακέματα: χάδια, περιποιήσεις**

πατέρα κάτι που δεν είναι ικανός να μου δώσει.

Δε ζηλεύω τη Μαργκότ, δεν τη ζήλεψα ποτέ, δε φθόνησα ουδέποτε, ούτε την ομορφιά της ούτε την εξυπνάδα της· το μόνο που ζητώ είναι την αγάπη του πατέρα, την αληθινή στοργή του, όχι μόνο για το παιδί του, αλλά για την Άννα, αυτή που είναι.

Γαντζώνομαι στον πατέρα, γιατί είναι ο μόνος που διατηρεί σε μένα τα τελευταία υπολείμματα του οικογενειακού αισθήματος. Ο πατέρας δε θέλει να καταλάβει ότι μερικές φορές έχω μια ακατανίκητη ανάγκη να ανακουφιστώ, να του μιλήσω για τη μητέρα· αρνείται να με ακούσει και αποφεύγει καθετί που έχει σχέση με τα ελαττώματά της.

Περισσότερο απ' όλους τους άλλους, η μητέρα, με το χαρακτήρα της και τα ελαττώματά της, μου πλακώνει την καρδιά. Δεν ξέρω πια τι στάση να κρατήσω· δε θέλω να της πω βάνουσα πως είναι παράλογη, σαρκαστική και σκληρή· από την άλλη, όμως, δεν μπορώ να είμαι πάντα κατηγορούμενη.

Όπως και να το κάνεις, είμαστε τα δυο άκρα αντίθετα και, μοιραία, συγκρουόμαστε. Δεν κρίνω το χαρακτήρα της μητέρας, γιατί δεν είμαι αρμόδια να τον κρίνω· τη συγκρίνω μόνο με την εικόνα της μητέρας που είχα πλάσει με τη σκέψη μου. Για μένα, η μητέρα μου δεν είναι πάντα «η μητέρα»· κι έτσι αναγκάζομαι να εκπληρώσω αυτόν το ρόλο μόνη μου. Είμαι ξεκομμένη από τους γονείς μου, έχω χάσει λίγο τα νερά μου και δεν ξέρω σε

ποιο λιμάνι ν' αράξω. Όλ' αυτά γιατί έχω στο νου μου ένα ιδεώδες παράδειγμα: το ιδεώδες της γυναίκας που είναι μητέρα, και το οποίο δε βρίσκω καθόλου σ' εκείνη που είμαι υποχρεωμένη να ονομάζω μητέρα μου.

Έχω πάντα την πρόθεση να παραβλέπω τα ελαττώματα της μαμάς, να μη δω παρά μόνο τις αρετές της, και να προσπαθήσω να βρω στον εαυτό μου αυτό που μάταια αναζητώ σ' εκείνη. Αλλά δεν τα καταφέρνω, και το απελπιστικό είναι πως ούτε ο πατέρας ούτε η μητέρα υποπτεύονται ότι μου λείπουν στη ζωή κι ότι τους αποδοκιμάζω γι' αυτόν το λόγο. Υπάρχουν τάχα γονείς ικανοί να δώσουν πλήρη ικανοποίηση στα παιδιά τους;

Μερικές φορές μού περνά η σκέψη ότι ο Θεός θέλει να με δοκιμάσει, όχι μόνο τώρα αλλά και αργότερα· το κυριότερο είναι να γίνω συνετή, χωρίς παραδείγματα και ανώφελα λόγια, για να είμαι αργότερα πιο δυνατή. Ποιος άλλος θα διαβάσει ποτέ αυτές τις επιστολές, εκτός από μένα;

Ποιος άλλος θα με παρηγορήσει, γιατί συχνά έχω ανάγκη παρηγορίας πολύ συχνά μου λείπει η δύναμη, ό,τι κάνω δεν είναι αρκετό και δεν αποτελειώνω τίποτε. Δεν το αγνοώ· προσπαθώ να διορθωθώ, και κάθε μέρα χρειάζεται να ξαναρχίσω από την αρχή.

Με μεταχειρίζονται με τον πιο αναπάντεχο τρόπο. Τη μια μέρα, η Άννα είναι πανέξυπνη και μπορεί κανείς να μιλά μπροστά της για οποιοδήποτε θέμα· την επομένη, η

Άννα είναι μια χαζούλα που δεν καταλαβαίνει τίποτ' απολύτως και φαντάζεται πως έχει αντλήσει από τα βιβλία σπουδαία πράγματα.

Ωστόσο, δεν είμαι πια μωρό και η χαϊδεμένη μικρούλα που γελάνε καλοσυνάτα μαζί της σε κάθε περίπτωση Έχω το ιδανικό μου, έχω μάλιστα πολλά ιδανικά· έχω τις ιδέες μου και τα σχέδια μου, μόλο που δεν μπορώ ακόμη να τα εκφράσω.

Α, πόσα πράγματα δεν παρουσιάζονται στο μυαλό μου το βράδυ, όταν είμαι μόνη, ακόμη και την ημέρα, όταν είμαι αναγκασμένη να υπομένω εκείνους που μ' ενοχλούν κι εκείνους που παρεξηγούν ό,τι θέλω να πω!

Τελικά ξαναγυρίζω πάντα αυτόματα στο Ημερολόγιο μου, που είναι για μένα η αρχή και το τέλος,

γιατί από την Κίτυ δε λείπει ποτέ η υπομονή· της υπόσχομαι πως σε πείσμα όλων θ' αντέξω το χτύπημα, θα τραβήξω το δρόμο μου και θα καταπιώ τα δάκρυα μου. Μόνο που θα 'θελα πολύ να δω ένα αποτέλεσμα, θα 'θελα πολύ να έχω μια ενθάρρυνση, έστω για μία φορά, από κάποιον που μ' αγαπά.

Μη με κρίνεις αυστηρά, μα φρόντισε να με βλέπεις απλώς και μόνο σαν ένα πλάσμα που μερικές φορές αισθάνεται ότι το ποτήρι ξεχειλίζει.

Δική σου, Άννα

Ά. Φρανκ,
Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ,
μτφρ. Γ.Γ. Θωμόπουλος, Μίνωας

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Η Άννα δεν έχει καλή σχέση με τη μητέρα της. Πώς δικαιολογεί η ίδια αυτό το γεγονός;
- 2** Ποια αισθήματα έχει για τον πατέρα της η Άννα; Να βρείτε τα σχετικά χωρία στο κείμενο.
- 3** Ποιες σκέψεις κάνει η Άννα για το ρόλο των γονέων, με αφορμή το περιστατικό με την αδερφή της;
- 4** Ποια συναισθήματα κατακλύζουν την ηρωίδα την ώρα που γράφει στο ημερολόγιο της;
- 5** Γράψτε ένα γράμμα στους γονείς σας (αν θέλετε μπορείτε και να τους το στείλετε!) στο οποίο θα εκφράζετε κάποια παράπονα που έχετε από τη στάση τους προς εσάς, τα αδέρφια σας, ή και για τη μεταξύ τους σχέση.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Πολλά παιδιά της ηλικίας σας κρατούν ημερολόγιο ή γράφουν σε λευκώματα. Ζητήστε από τον υπεύθυνο καθηγητή της τάξης σας να διαθέσετε μία ώρα για να συζητήσετε τα θέματα που σας απασχολούν και αποτελούν (ή θα αποτελούσαν) ύλη για το ημερολόγιο σας. Συζητήστε ακόμα τους λόγους για τους οποίους πολλά παιδιά εξομολογούνται στο ημερολόγιο τους τα προβλήματά τους.

Άννα Φρανκ (1929-1945)

Γεννήθηκε στη Φρανκφούρτη και πέθανε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης της ναζιστικής Γερμανίας, σε ηλικία 16 ετών. Ήταν κόρη του Γερμανοεβραίου επιχειρηματία Ότο Φρανκ, η οικογένεια του οποίου, μετά την κατάληψη της εξουσίας από τους Ναζί, μετανάστευσε στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας. Οι Φρανκ, εξαιτίας του διωγμού των Εβραίων, κρύφτηκαν στην αποθήκη του εμπορικού τους καταστήματος και έζησαν εκεί μέχρι τον Αύγουστο του 1944, οπότε τους συνέλαβε η γερμανική αστυνομία. Οδηγήθηκαν στο Άουσβιτς, όπου πέθανε η μητέρα της Άννας. Η ίδια και η αδερφή της πέθαναν από τύφο σε άλλο στρατόπεδο συγκέντρωσης.

Επέζησε μόνο ο πατέρας, ο οποίος από Ολλανδούς φίλους της οικογένειας παρέλαβε το ημερολόγιο που είχε μαζί της η κόρη του στο κρησφύγετό τους. Το ημερολόγιο εκδόθηκε το 1947 και, με τη μεγάλη διεθνή απήχηση που είχε, έκανε γνωστή τη δοκιμασία του νεαρού κοριτσιού.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΟΜΟΥ

Ο άνθρωπος και η φύση • Πόλη – Ύπαιθρος

Οδυσσέας Ελύτης, «Πίνοντας ήλιο κορινθιακό».....	8
Γιώργος Σαραντάρης, «Ξυπνάμε και η θάλασσα ξυπνά μαζί μας»	13
Νίκος-Αλέξης Ασλάνογλου, «Αθήνα»	17
Αμαλία Τσακνιά, «Η πόλη».....	18
Κοσμάς Ι. Χαρπαντίδης, «Χαλασμένες γειτονιές».....	21
Ινδιάνος Σιάτλ, «Ένα παλιό μήνυμα για το σύγχρονο κόσμο»	31

Λαογραφικά

Μιλτιάδης Μαλακάσης, «Ο Τάκη-Πλούμας».....	46
Διαμαντής Αξιώτης, «Η Άννα του Κλήδονα».....	55
Γιώργος Ιωάννου, «Να 'σαι καλά, δάσκαλε!»	71
Νίκος Εγγονόπουλος, «Ο Καραγκιόζης. Ένα ελληνικό θέατρο σκιών»	88
Οικογενειακές σχέσεις	
Περλ Μπακ, «Η μάνα»	105
Άννα Φρανκ, «Από το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ»	126

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.